

บทที่ 5

สภาพเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกร

สำหรับสภาพเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรในพื้นที่โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่อน ที่จะกล่าวในบทที่ 5 นี้ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสำรวจสภาพเศรษฐกิจสังคมของครัวเรือนตัวอย่างในพื้นที่โครงการฯ ปีการเพาะปลูก 2541/42 จำนวนทั้งหมด 72 ตัวอย่าง การอธิบายได้จำแนกพื้นที่ดินและปลายเหมืองหรือคลองไว้ด้วย ทั้งนี้เพราะคาดหมายว่าอาจเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการได้รับน้ำชลประทานของเกษตรกรซึ่งมีผลต่อเนื่องไปถึงสภาพเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกร

5.1 ข้อมูลทั่วไป

5.1.1 หัวหน้าครัวเรือน

หัวหน้าครัวเรือนซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการตัดสินใจและดำเนินการใดๆ รวมถึงการเกษตรของครัวเรือนพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 88.71) มีอายุระหว่าง 46 - 65 ปี (ร้อยละ 55.56) และมีระดับการศึกษาสูงสุดชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 (ร้อยละ 83.33) ในส่วนของความสามารถในการอ่านเขียน หัวหน้าครัวเรือนอ่านเขียนได้ดี (ร้อยละ 58.33) อย่างไรก็ตามมีหัวหน้าครัวเรือนที่อ่านเขียนได้บ้าง เขียนไม่ได้ และอ่านไม่ได้ ถึงร้อยละ 36.11 4.17 และ 1.39 ตามลำดับ ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนค่อนข้างสูงและอาจส่งผลการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

สำหรับการเป็นสมาชิกองค์กรท้องถิ่นของหัวหน้าครัวเรือน หัวหน้าครัวเรือนส่วนใหญ่ร้อยละ 76.38 ไม่ได้เป็นสมาชิกองค์กรท้องถิ่น มีหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสมาชิกองค์กรท้องถิ่นอันได้แก่ กรรมการหมู่บ้าน กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลคิดเป็นร้อยละ 15.28 4.17 และ 4.17 ตามลำดับ (ตาราง 5.1)

ตาราง 5.1 : ข้อมูลหัวหน้าครัวเรือน โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พื้นที่		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	31	41	72
เพศ (ร้อยละ ^{1/})			
ชาย	84.62	91.67	88.71
หญิง	15.38	8.33	11.29
อายุ (ร้อยละ ^{1/})			
25 - 45 ปี	22.58	26.82	25.00
46 - 65 ปี	58.07	53.66	55.56
มากกว่า 65 ปีขึ้นไป	19.35	19.52	19.44
การศึกษา (ร้อยละ ^{1/})			
ไม่ได้ศึกษา	3.23	7.32	5.56
ป.1 - ป.6	77.42	87.80	83.33
มัธยมต้น	16.12	4.88	9.72
สูงกว่ามัธยมต้น	3.23	0.00	1.39
ความสามารถในการอ่านเขียนปัจจุบัน (ร้อยละ ^{1/})			
อ่านไม่ได้	0.00	2.44	1.39
เขียนไม่ได้	3.23	4.88	4.17
อ่านเขียนได้บ้าง	38.71	34.15	36.11
อ่านเขียนได้ดี	58.06	58.55	58.33
การเป็นสมาชิกองค์กรท้องถิ่น (ร้อยละ ^{1/})			
ไม่เป็นสมาชิก	80.65	73.17	76.38
กำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน	3.23	4.88	4.17
กรรมการหมู่บ้าน	12.90	17.07	15.28
สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล	3.23	4.88	4.17

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

5.1.2 ขนาดครัวเรือนและขนาดแรงงานของครัวเรือน

ครัวเรือนของเกษตรกรเป็นครัวเรือนขนาดเล็ก มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยเพียง 3.64 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่เป็นเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนเท่าๆกันประมาณร้อยละ 50 โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 76.34 มีอายุระหว่าง 14 – 60 ปี ซึ่งอยู่ในวัยแรงงานคิดเป็นจำนวนเฉลี่ย 2.78 คนต่อครัวเรือน สมาชิกครัวเรือนที่มีอายุต่ำกว่า 14 ปี มีจำนวนเฉลี่ย 0.61 คนต่อครัวเรือน และสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไปมีจำนวนเฉลี่ย 0.25 คนต่อครัวเรือน คิดเป็นสัดส่วนของคนไม่ได้อยู่ในวัยทำงานต่อคนวัยทำงานของครัวเรือนทั้งหมดหรืออัตราการพึ่งพาร้อยละ 31.00 (ตาราง 5.2)

สำหรับขนาดแรงงานของครัวเรือนพบว่า มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.96 คนทำงาน (man equivalent) ต่อครัวเรือน เป็นแรงงานนอกระบบเกษตรเฉลี่ย 1.49 คนทำงานต่อครัวเรือนหรือร้อยละ 50.33 และเป็นแรงงานในการเกษตรเฉลี่ย 1.47 คนทำงานต่อครัวเรือนหรือร้อยละ 49.67 โดยแรงงานในการเกษตรจำแนกเป็น แรงงานในการเกษตรทำเต็มเวลาเฉลี่ย 1.11 คนทำงานต่อครัวเรือนและทำครึ่งเวลาเฉลี่ย 0.69 คนทำงานต่อครัวเรือน (ตาราง 5.3)

ตาราง 5.2 : ขนาดครัวเรือนและจำนวนสมาชิกครัวเรือนจำแนกตามเพศและอายุ โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ฮอน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	ขนาดครัวเรือน (คน/คค.)	จำนวนสมาชิกครัวเรือน (คน/คค.)				
			เพศ		อายุ		
			ชาย	หญิง	< 14 ปี	14 – 60 ปี	> 60 ปี
ต้นคลอง	31	3.29 (100.00)	1.81 (54.90)	1.48 (45.10)	0.48 (14.71)	2.58 (78.43)	0.23 (6.86)
ปลายคลอง	41	3.90 (100.00)	1.83 (46.88)	2.07 (53.12)	0.71 (18.12)	2.93 (75.00)	0.27 (6.88)
รวม	72	3.64 (100.00)	1.82 (50.00)	1.82 (50.00)	0.61 (16.79)	2.78 (76.34)	0.25 (6.87)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.3 : ขนาดครัวเรือนและขนาดแรงงานครัวเรือน โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คก.)	ขนาดครัวเรือน (คน/คก.)				ขนาดแรงงานครัวเรือน (คนทำงาน/คก.)				
		รวม	< 14 ปี	14 – 60 ปี	> 60 ปี	นอก เกษตร	ในการเกษตร			รวม
							เต็ม เวลา	ครึ่ง เวลา	รวม	
ต้นคลอง	31	3.29	0.48 (14.71)	2.58 (78.43)	0.23 (6.86)	1.19 (44.52)	1.10	0.74	1.49 (55.48)	2.68 (100.00)
ปลายคลอง	41	3.90	0.71 (18.12)	2.92 (75.00)	0.27 (6.88)	1.71 (54.05)	1.12	0.66	1.45 (45.95)	3.16 (100.00)
รวม	72	3.64	0.61 (16.79)	2.78 (76.34)	0.25 (6.87)	1.49 (50.33)	1.11	0.69	1.47 (49.67)	2.96 (100.00)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

5.1.3 การศึกษาของสมาชิกครัวเรือน

ในด้านการศึกษาของสมาชิกครัวเรือน ส่วนใหญ่สมาชิกครัวเรือนมีการศึกษาสูงกว่าหัวหน้าครัวเรือน เนื่องจากการศึกษาภาคบังคับได้ปรับเปลี่ยนจากชั้นประถมศึกษาเป็นชั้นมัธยมศึกษา (มัธยมศึกษาปีที่ 3) โดยสมาชิกครัวเรือนที่อยู่ในวัยเรียน (อายุระหว่าง 8 – 15 ปี) ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 17.67 ของสมาชิกครัวเรือนทั้งหมดกำลังศึกษาในการศึกษาภาคบังคับคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 และชั้นมัธยมศึกษา ส่วนสมาชิกครัวเรือนที่ไม่ได้อยู่ในวัยเรียน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 9.02 ของสมาชิกครัวเรือนทั้งหมด กำลังศึกษาสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับคือ ชั้นมัธยมปลายและสูงกว่าชั้นมัธยมปลายร้อยละ 4.88 และ 4.14 ตามลำดับ และจบการศึกษาแล้วร้อยละ 60.15 ของสมาชิกครัวเรือนทั้งหมด โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 42.48 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6 รองลงมา จบการศึกษาชั้นมัธยมต้นร้อยละ 12.03 และสูงกว่าชั้นมัธยมต้นร้อยละ 5.64 อย่างไรก็ตามมีสมาชิกครัวเรือนร้อยละ 3.76 ที่ไม่ได้รับการศึกษา (ตาราง 5.4)

ตาราง 5.4 : การศึกษาของสมาชิกครัวเรือน โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	สมาชิก ครัวเรือน (คน/คค.)	อายุ ต่ำกว่า 8 ปี	สมาชิกครัวเรือน (คน/คค.)										ไม่ได้ ศึกษา
			อายุ 8-15 ปี			อายุ 15 ปีขึ้นไป							
			กำลังศึกษา			จบการศึกษา			ไม่ได้อ่านหนังสือ				
รวม	ป. 1-6	ม. ต้น	รวม	ม. ปลาย	สูงกว่า ม.ปลาย	รวม	ป. 1-6	ม. ต้น	สูงกว่า ม.ต้น				
ต้นคลอง	2.28 (100.00)	0.16 (7.04)	0.38 (16.90)	0.19 (8.45)	0.19 (8.45)	0.26 (11.26)	0.13 (5.63)	0.13 (5.63)	1.42 (61.98)	0.97 (42.25)	0.35 (15.49)	0.10 (4.24)	0.06 (2.82)
ปลายคลอง	2.90 (100.00)	0.29 (10.08)	0.54 (18.49)	0.37 (12.61)	0.17 (5.88)	0.22 (7.56)	0.12 (4.20)	0.10 (3.36)	1.73 (59.67)	1.24 (42.86)	0.29 (10.08)	0.20 (6.73)	0.12 (4.20)
รวม	2.66 (100.00)	0.25 (9.40)	0.47 (17.67)	0.29 (10.90)	0.18 (6.77)	0.24 (9.02)	0.13 (4.88)	0.11 (4.14)	1.60 (60.15)	1.13 (42.48)	0.32 (12.03)	0.15 (5.64)	0.10 (3.76)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของสมาชิกครัวเรือนทั้งหมด

5.1.4 อาชีพและการตัดสินใจทำการเกษตรของครัวเรือน

สำหรับการประกอบอาชีพของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ส่วนใหญ่(ร้อยละ 86.11) ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก มีเกษตรกรเพียงร้อยละ 13.89 เท่านั้นที่ประกอบอาชีพนอกการเกษตรเป็นอาชีพหลักอันได้แก่ ค้าขายและรับจ้าง สำหรับเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลักได้ประกอบอาชีพรองควบคู่ไปด้วย ที่สำคัญได้แก่ อาชีพรับจ้างร้อยละ 64.52 อาชีพค้าขายร้อยละ 19.35 และอาชีพงานประจำร้อยละ 12.90 (ตาราง 5.5)

ในด้านการตัดสินใจทำการเกษตรของครัวเรือน ครัวเรือนร้อยละ 91.93 มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจทำการเกษตร ส่วนวิธีการตัดสินใจทำการเกษตรของครัวเรือน ส่วนใหญ่(ร้อยละ 59.68) หัวหน้าครัวเรือนจะดำเนินการตัดสินใจเอง การตัดสินใจโดยหัวหน้าครัวเรือนหรือกับสมาชิกที่สำคัญและสมาชิกครัวเรือนที่เป็นผู้ใหญ่ทุกคนออกเสียงมีเพียงร้อยละ 35.48 และ 4.84 ของครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้นตามลำดับ (ตาราง 5.6)

ตาราง 5.5 : อาชีพหลักและอาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	อาชีพหลัก (คค.)			อาชีพรองของครัวเรือนที่มีอาชีพหลักเกษตรกร (คค.)		
		นอกการเกษตร		เกษตร	ค้าขาย	รับจ้าง	งานประจำ
		ค้าขาย	รับจ้าง				
ต้นคลอง	31 (100.00)	3 (9.68)	1 (3.22)	27 (87.10)	8 (29.63)	14 (51.85)	5 (18.52)
ปลายคลอง	41 (100.00)	3 (7.32)	3 (7.32)	35 (85.36)	4 (11.43)	26 (74.29)	3 (8.57)
รวม	72 (100.00)	6 (8.33)	4 (5.56)	62 (86.11)	12 (19.35)	40 (64.52)	8 (12.90)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.6 : การตัดสินใจทำการเกษตรของครัวเรือนเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พื้นที่		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	31	41	72
ผู้มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจทำการเกษตร (ร้อยละ ¹⁾			
หัวหน้าครัวเรือน	96.15	88.88	91.93
คู่สมรส	0.00	5.56	3.23
บุตร	3.85	5.56	4.84
วิธีการตัดสินใจทำการเกษตร (ร้อยละ ¹⁾			
ผู้นำตัดสินใจเอง	65.38	55.56	59.68
ผู้นำหารือกับสมาชิกที่สำคัญ	30.77	38.88	35.48
สมาชิกครัวเรือน (ผู้ใหญ่) ทุกคนออกเสียง	3.85	5.56	4.84

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ¹ ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

5.1.5 การถือครองที่ดินและการใช้ที่ดิน

1) จำนวนแปลง ขนาดแปลงและลักษณะการถือครองที่ดิน

เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯส่วนใหญ่ถือครองหรือมีที่อยู่อาศัย 1 แปลง คิดเป็นจำนวนแปลงที่ดินเฉลี่ย 1.14 แปลงต่อครัวเรือนและมีขนาดแปลงเฉลี่ย 0.34 ไร่ต่อแปลง ส่วนที่ดินทำกิน เกษตรกรส่วนใหญ่ถือครอง 2 – 3 แปลง คิดเป็นจำนวนแปลงที่ดินเฉลี่ย 1.89 แปลงต่อครัวเรือน และมีขนาดแปลงที่ทำกินเฉลี่ย 2.74 ไร่ต่อแปลง (ตาราง 5.7)

ในด้านลักษณะการถือครองที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 76.39 ถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินหรือได้ทำฟรีทั้งหมด อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้ถือครองโดยเป็นเจ้าของหรือได้ทำฟรีเหล่านี้ ส่วนหนึ่งร้อยละ 20.83 ต้องเช่าที่ดินมาทำการผลิตเพิ่มเติม ส่วนเกษตรกรที่ถือครองโดยเช่าหรือผู้เช่าที่ดินคิดเป็นร้อยละ 23.61 (ตาราง 5.8)

2) ขนาดการถือครองและการใช้ประโยชน์

ในส่วนของคุณภาพการถือครองที่ดินตามลักษณะการถือครองพบว่า เกษตรกรมีขนาดถือครองโดยเป็นเจ้าของเฉลี่ย 3.42 ไร่ต่อครัวเรือน ซึ่งในจำนวนนี้เป็นที่ดินที่เกษตรกรทำกินเอง 2.90 ไร่ต่อครัวเรือน ให้เช่า 0.35 ไร่ต่อครัวเรือนและให้ผู้อื่นทำฟรี 0.17 ไร่ต่อครัวเรือน โดยเช่า 1.58 ไร่ต่อครัวเรือนและได้ทำฟรี 0.57 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นขนาดการถือครองที่ดินใช้ประโยชน์เฉลี่ย 5.57 ไร่ต่อครัวเรือน (ตาราง 5.9)

3) เอกสารสิทธิ

สำหรับที่ดินที่เกษตรกรถือครองโดยเป็นเจ้าของ ที่ดินส่วนใหญ่(ร้อยละ 53.62) มีเอกสารสิทธิโฉนด ส่วนที่ดินที่มีเอกสารสิทธิอื่นส.3หรือสน.3ก ใบจอง และไม่มีเอกสารสิทธิคิดเป็นเนื้อที่ร้อยละ 39.13 5.80 และ 1.45 ตามลำดับ (ตาราง 5.10)

4) การใช้ประโยชน์ที่ดิน

ในส่วนของที่ดินถือครองใช้ประโยชน์ด้วยตนเอง ซึ่งมีขนาดเฉลี่ย 5.57 ไร่ต่อครัวเรือน จำแนกเป็นที่อยู่อาศัยเฉลี่ย 0.39 ไร่ต่อครัวเรือนและเป็นพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 5.18 ไร่ต่อครัวเรือน ในส่วนนี้เป็นที่ดินในเขตชลประทานเฉลี่ย 4.97 ไร่ต่อครัวเรือน โดยร้อยละ 93.74 ใช้ประโยชน์เป็นที่นา ส่วนสวนผลไม้และบ่อปลาคิดเป็นร้อยละ 6.24 และ 0.02 ตามลำดับ และเป็นที่ดินนอกเขตชลประทานเฉลี่ย 0.21 ไร่ต่อครัวเรือน โดยใช้ประโยชน์เป็นที่นามากที่สุดร้อยละ 57.14 ส่วนสวนผลไม้คิดเป็นร้อยละ 42.86 (ตาราง 5.11)

5) ลักษณะและอัตราค่าเช่าที่ดิน

สำหรับเกษตรกรเจ้าของที่ดินที่ให้เช่าและเกษตรกรผู้เช่า ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 44.44 ของเกษตรกรทั้งหมด พบว่า ลักษณะการคิดค่าเช่าหรือการจ่ายค่าเช่าของเกษตรกรเหล่านี้ร้อยละ 71.88 คิดเป็นผลผลิต โดยร้อยละ 62.50 คิดเป็นจำนวนกองที่และร้อยละ 9.38 คิดเป็นสัดส่วนผลผลิต ส่วนการจ่ายค่าเช่าที่ดินในรูปเงินสดและเงินสดร่วมกับผลผลิตมีจำนวนร้อยละ 21.87 และ 6.25 ตามลำดับ ทั้งนี้โดยมีอัตราค่าเช่าเมื่อประเมินเป็นมูลค่าของที่ดินในเขตชลประทานเฉลี่ยเป็นเงิน 522 บาทต่อไร่ ส่วนที่ดินนอกเขตชลประทานมีอัตราค่าเช่าเฉลี่ยเป็นเงิน 316 บาทต่อไร่ (ตาราง 5.12)

ตาราง 5.7 : จำนวนแปลงที่ดินถือครองของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	ที่อยู่อาศัย				ที่ทำกิน				
		จำนวนแปลง (แปลง/คค.)		ขนาด (ไร่/แปลง)	จำนวนแปลง (แปลง/คค.)			ขนาด (ไร่/แปลง)		
		1	>1		เฉลี่ย	1	2-3		>3	เฉลี่ย
ต้นคลอง	31	1.00 (80.65)	2.00 (19.35)	1.19	0.40	1.00 (32.26)	2.16 (61.29)	4.50 (6.45)	1.94	2.74
ปลายคลอง	41	1.00 (90.24)	2.00 (9.76)	1.10	0.30	1.00 (41.46)	2.24 (51.22)	4.00 (7.32)	1.85	2.75
รวม	72	1.00 (86.11)	2.00 (13.89)	1.14	0.34	1.00 (37.50)	2.20 (55.56)	4.20 (6.94)	1.89	2.74

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.8 : ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก
2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	ลักษณะการถือครอง (คค.)			เช่า
		เจ้าของที่ดินหรือ ได้ทำฟรี			
		ทั้งหมด	บางส่วน	รวม	
ต้นคลอง	31 (100.00)	15 (48.39)	9 (29.03)	24 (77.42)	7 (22.58)
ปลายคลอง	41 (100.00)	25 (60.98)	6 (14.63)	31 (75.61)	10 (24.39)
รวม	72 (100.00)	40 (55.56)	15 (20.83)	65 (76.39)	17 (23.61)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.9 : ขนาดเนื้อที่ถือครองจำแนกตามลักษณะการถือครองและขนาดเนื้อที่ใช้ประโยชน์ของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	เจ้าของ (ไร่/คค.)				เช่า (ไร่/คค.)	ได้ทำ ฟรี (ไร่/คค.)	ที่ดินใช้ ประโยชน์ (ไร่/คค.)
		รวม	ทำเอง	ให้เช่า	ให้ผู้อื่น ทำฟรี			
ต้นคลอง	31 (55.44)	3.21 (55.44)	2.76	0.29	0.16	1.60 (27.63)	0.98 (16.93)	5.79 (100.00)
ปลายคลอง	41 (66.17)	3.58 (66.17)	3.00	0.40	0.18	1.56 (28.84)	0.27 (4.99)	5.41 (100.00)
รวม	72 (61.40)	3.42 (61.40)	2.90	0.35	0.17	1.58 (28.37)	0.57 (10.23)	5.57 (100.00)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของที่ดินใช้ประโยชน์

ตาราง 5.10 : เอกสารสิทธิ์ที่ดินถือครองโดยเป็นเจ้าของของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	เอกสารสิทธิ์ที่ดินถือครองโดยเป็นเจ้าของ (ร้อยละ ^{1/})				
		โฉนด	นส.3/นส.3ก	ใบจอง	ไม่มี	รวม
ต้นคลอง	31	56.67	40.00	3.33	0.00	100.00
ปลายคลอง	41	51.28	38.46	7.69	2.57	100.00
รวม	72	53.62	39.13	5.80	1.45	100.00

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} ร้อยละของเนื้อที่ถือครองเป็นเจ้าของ

ตาราง 5.11 : ขนาดเนื้อที่ถือครองใช้ประโยชน์จำแนกตามลักษณะการใช้ที่ดินของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	ขนาดเนื้อที่ (ไร่/คค.)								รวม	
	ที่อยู่อาศัย	ที่ทำกินในพื้นที่ชลประทาน				ที่ทำกินนอกพื้นที่ชลประทาน				
		รวม	ที่นา	สวน	บ่อปลา	รวม	ที่นา	สวน		
ต้นคลอง	0.47	5.09	4.94	0.15	0.00	0.23	0.06	0.17	5.32	5.79
		(100.00)	(97.05)	(2.95)	(0.00)	(100.00)	(26.09)	(73.91)		
ปลายคลอง	0.33	4.89	4.45	0.44	0.002	0.20	0.16	0.04	5.08	5.41
		(100.00)	(90.96)	(9.00)	(0.04)	(100.00)	(80.00)	(20.00)		
รวม	0.39	4.97	4.66	0.31	0.001	0.21	0.12	0.09	5.18	5.57
		(100.00)	(93.74)	(6.24)	(0.02)	(100.00)	(57.14)	(42.86)		

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละ

ตาราง 5.12 : ลักษณะการคิดค่าเช่าและอัตราค่าเช่าที่ดินของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	ต้นคลอง		ปลายคลอง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	31		41		72	
เกษตรกรให้เช่าและเช่าที่ดิน (คค.)	16	100.00	16	100.00	32	100.00
	(51.61)		(39.02)		(44.44)	
เกษตรกรตามลักษณะการคิดค่าเช่าที่ดิน (คค.)						
- ผลผลิต	13	81.25	10	62.50	23	71.88
คงที่	11	68.75	9	56.25	20	62.50
แบ่งสัดส่วน	2	12.50	1	6.25	3	9.38
- เงินสด	2	12.50	5	31.25	7	21.87
- ผลผลิตและเงินสด	1	6.25	1	6.25	2	6.25
อัตราค่าเช่าที่ดิน (บาท/ไร่)						
- ในเขตชลประทาน	575		469		522	
- นอกเขตชลประทาน ^u					316	

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

^u โดยการสอบถามจากแก้มือง (เป็นฤดูฝน 316 บาท/ไร่และฤดูแล้ง 0 บาท/ไร่)

5.1.6 หนี้สินและทรัพย์สิน

1) ภาวะหนี้สิน

ในส่วนหนี้สินของเกษตรกรซึ่งแบ่งเป็น หนี้สินคงค้างก่อนปี 2541 และหนี้สินระหว่างปี 2541/42 พบว่า เกษตรกรร้อยละ 75.00 ไม่มีหนี้สินคงค้างก่อนปี 2541 ส่วนการมีหนี้สินระหว่างปี 2541/42 ก็เช่นกัน เกษตรกรร้อยละ 90.28 ไม่มีหนี้สินระหว่างปี 2541/42 ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ส่วนใหญ่ปลอดหรือไม่ค่อยอยู่ในภาวะหนี้สิน(ตาราง 5.13)

2) หนี้สินคงค้างก่อนปี 2541

ในจำนวนเกษตรกรร้อยละ 25.00 ที่มีหนี้สินคงค้างก่อนปี 2541 มีหนี้สินคงค้างเฉลี่ย 77,055 บาทต่อครัวเรือนที่มีหนี้ ส่วนแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของเกษตรกรผู้มีหนี้ค้างคือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ร้อยละ 72.22) รองลงไปได้แก่ สหกรณ์การเกษตร(ร้อยละ 16.66) ธนาคารพาณิชย์(ร้อยละ 5.56) และญาติและเพื่อนบ้าน(ร้อยละ 5.56) ทั้งนี้โดยเกษตรกรผู้มีหนี้ค้างส่วนใหญ่ร้อยละ 66.67 มีวัตถุประสงค์หลักของการกู้ยืมเพื่อการเกษตร ส่วนเกษตรกรผู้มีหนี้ค้างอีกร้อยละ 33.33 กู้ยืมเพื่อนอกการเกษตร ในด้านอัตราดอกเบี้ย มีความแตกต่างกันไปตามแหล่งเงินกู้คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีอัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 12.00 ต่อปี สหกรณ์การเกษตรมีอัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 13.50 ต่อปี ธนาคารพาณิชย์มีอัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 17.00 ต่อปี และญาติหรือเพื่อนบ้านมีอัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 19.00 ต่อปี และเมื่อสิ้นปีการผลิต 2541/42 เกษตรกรผู้มีหนี้สินคงค้างเหล่านี้จำนวนร้อยละ 44.44 สามารถชำระหนี้สินส่วนนี้ได้ คิดเป็นการชำระคืนเฉลี่ย 14,903 บาทต่อครัวเรือนที่มีหนี้ค้างทั้งหมดหรือร้อยละ 19.34 ของหนี้สินค้างทั้งหมด (ตาราง 5.14)

3) หนี้สินระหว่างปี 2541/42

ระหว่างปีการผลิต 2541/42 มีเกษตรกรร้อยละ 9.72 ที่ต้องกู้ยืมหรือเป็นหนี้ โดยมีหนี้สินเฉลี่ยเป็นเงิน 25,428 บาทต่อครัวเรือนที่มีหนี้ ส่วนแหล่งเงินกู้ที่สำคัญของเกษตรกรที่เป็นหนี้คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร(ร้อยละ 50.00) รองลงมาได้แก่ สหกรณ์การเกษตร(ร้อยละ 33.33) และญาติและเพื่อนบ้าน(ร้อยละ 16.67) ทั้งนี้โดยเกษตรกรผู้มีหนี้มีวัตถุประสงค์หลักการกู้ยืมเพื่อการเกษตรร้อยละ 66.67 และเพื่อนอกการเกษตรร้อยละ 33.33 สำหรับอัตราดอกเบี้ย ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมีอัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 12.00 ต่อปี สหกรณ์การเกษตรมีอัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 13.50 ต่อปี และญาติหรือเพื่อนบ้านมีอัตราดอกเบี้ยประมาณร้อยละ 15.00 ต่อปี

ส่วนการชำระคืนหนี้สินนี้เมื่อสิ้นฤดูกาลผลิต 2541/42 มีเกษตรกรผู้มีหนี้สินระหว่างปีร้อยละ 57.14 สามารถชำระคืนหนี้สินได้ โดยคิดเป็นหนี้สินที่ชำระคืนได้เฉลี่ย 5,286 บาทต่อครัวเรือนที่มีหนี้สินทั้งหมดหรือร้อยละ 20.79 ของหนี้สินทั้งหมด (ตาราง 5.15)

4) ทรัพย์สิน

สำหรับทรัพย์สิน เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯมีทรัพย์สินคิดเป็นมูลค่าเฉลี่ย 895,771 บาทต่อครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 73.00 เป็นที่ดิน รองลงไปได้แก่ สิ่งก่อสร้าง(ร้อยละ 17.66) และทรัพย์สินอื่นๆ(ร้อยละ 6.52) เครื่องมือการเกษตรซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการผลิตเกษตรมีมูลค่าเพียงร้อยละ 2.82 ของทรัพย์สินทั้งหมดเท่านั้น (ตาราง 5.16) นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงจำนวนทรัพย์สินก็เช่นกัน เกษตรกรมีทรัพย์สินในหมวดเครื่องมือการเกษตรน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับทรัพย์สินหมวดอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับการผลิตและการสร้างรายได้เช่น รถจักรยานยนต์ โทรทัศน์ วิทยุ และตู้เย็น เป็นต้น (ตาราง 5.17)

ตาราง 5.13 : การมีหนี้สินคงค้างก่อนปี 2541 และระหว่างปี 2541/42 ของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	หนี้สินคงค้างก่อนปี 2541 (คค.)		หนี้สินระหว่างปี 2541/42 (คค.)	
		ไม่มี	มี	ไม่มี	มี
ดินคดอง	31 (100.00)	24 (77.42)	7 (22.58)	27 (87.10)	4 (12.90)
ปลายคดอง	41 (100.00)	30 (73.17)	11 (26.83)	38 (92.68)	3 (7.32)
รวม	72 (100.00)	54 (75.00)	18 (25.00)	65 (90.28)	7 (9.72)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.14 : ขนาด แหล่ง วัตถุประสงค์ การชำระคืนและอัตราดอกเบี้ยหนี้สินค้างก่อนปี 2541 ของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พื้นที่			อัตราดอกเบี้ย (ร้อยละต่อปี)
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม	
เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	31	41	72	
เกษตรกรที่มีหนี้ (คค.)	7	11	18	
	(22.58)	(26.83)	(25.00)	
หนี้สินค้าง (บาท/คค.ที่มีหนี้)	82,571	73,545	77,055	
แหล่งเงินกู้ (ร้อยละของเกษตรกรที่มีหนี้)				
ธ.ก.ส	85.71	27.27	72.22	12.00
สหกรณ์การเกษตร	0.00	63.64	16.66	13.50
ธนาคารพาณิชย์	0.00	9.09	5.56	17.00
ญาติและเพื่อนบ้าน	14.29	0.00	5.56	19.00
วัตถุประสงค์ในการกู้ (ร้อยละของเกษตรกรที่มีหนี้)				
เกษตร	71.43	63.64	66.67	
นอการเกษตร	28.57	36.36	33.33	
การชำระคืนหนี้สินค้างก่อนปี 2541				
เกษตรกรที่ใช้คืน (คค.)	3	5	8	
(ร้อยละของเกษตรกรที่มีหนี้)	42.86	45.45	44.44	
ขนาดการใช้คืน (บาท/คค.ที่มีหนี้)	16,500	13,886	14,903	
(ร้อยละของหนี้ค้าง)	19.98	18.88	19.34	

ที่มา: การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.15 : ขนาดแหล่ง วัตถุประสงค์ การชำระคืนและอัตราดอกเบี้ยหนี้สินระหว่างปี 2541/42 ของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พื้นที่			อัตราดอกเบี้ย (ร้อยละต่อปี)
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม	
เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	31	41	72	
เกษตรกรที่มีหนี้ (คค.)	4	3	7	
	(12.90)	(7.32)	(9.72)	
หนี้สินระหว่างปี (บาท/คค.ที่มีหนี้)	27,000	23,333	25,428	
แหล่งเงินทุน (ร้อยละของเกษตรกรที่มีหนี้)				
ธ.ก.ส	75.00	0.00	50.00	12.00
สหกรณ์การเกษตร	0.00	100.00	33.33	13.50
ธนาคารพาณิชย์	0.00	0.00	0.00	-
ญาติและเพื่อนบ้าน	25.00	0.00	16.67	15.00
วัตถุประสงค์ในการกู้ (ร้อยละของเกษตรกรที่มีหนี้)				
เกษตร	50.00	100.00	66.67	
นอการเกษตร	50.00	0.00	33.33	
การชำระคืนหนี้สินระหว่างปี 2541/42				
เกษตรกรที่ใช้คืน (คค.)	2	2	4	
(ร้อยละของเกษตรกรที่มีหนี้)	50.00	66.67	57.14	
ขนาดการใช้คืน (บาท/คค.ที่มีหนี้)	3,250	8,000	5,286	
(ร้อยละของหนี้)	12.04	34.29	20.79	

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.16 : มูลค่าทรัพย์สินเคลื่อนที่ต่อครัวเรือนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

ทรัพย์สิน (หน่วย)	ต้นคลอง		ปลายคลอง		รวม	
	มูลค่า (บาท/คค.)	ร้อยละ ^๖	มูลค่า (บาท/คค.)	ร้อยละ ^๖	มูลค่า (บาท/คค.)	ร้อยละ ^๖
ที่ดิน (ไร่)	635,258	71.69	667,945	74.08	653,872	73.00
สิ่งก่อสร้าง	177,052	19.98	143,923	15.96	158,187	17.66
บ้าน (หลัง)	155,494	17.55	130,610	14.49	141,324	15.78
คอกสัตว์ (หลัง)	3,848	0.43	2,635	0.29	3,158	0.35
ขี้หรือฉาง (หลัง)	17,710	2.00	10,678	1.18	13,706	1.53
เครื่องมือการเกษตร	17,808	2.01	29,536	3.28	25,320	2.82
รถแทรกเตอร์ (คัน)	-	-	9,024	1.00	5,833	0.65
รถไถ (คัน)	6,516	0.74	13,927	1.54	10,736	1.20
เครื่องสูบน้ำ (เครื่อง)	694	0.08	1,663	0.18	1,246	0.14
เครื่องสีข้าว (เครื่อง)	6,452	0.73	-	-	2,778	0.31
เครื่องพ่นยาชนิด (เครื่อง)	258	0.03	98	0.01	167	0.02
เครื่องพ่นยามือ (เครื่อง)	190	0.02	272	0.03	237	0.03
อุปกรณ์รถแทรกเตอร์ (ชุด)	-	-	2,927	0.32	1,806	0.20
รถพ่วงรถไถนา (คัน)	1,718	0.19	227	0.03	869	0.10
เครื่องตัดหญ้า (คัน)	1,981	0.22	1,398	0.16	1,649	0.18
ทรัพย์สินอื่นๆ	55,995	6.32	60,205	6.68	58,392	6.52
รถจักรยาน (คัน)	484	0.05	628	0.08	556	0.06
รถจักรยานยนต์ (คัน)	14,177	1.60	23,837	2.64	19,678	2.20
รถยนต์ (คัน)	27,258	3.08	23,073	2.56	24,875	2.78
โทรทัศน์ (เครื่อง)	6,823	0.77	5,780	0.64	6,229	0.70
วิทยุ (เครื่อง)	1,302	0.14	1,368	0.15	1,340	0.15
ตู้เย็น (เครื่อง)	3,765	0.42	3,520	0.39	3,625	0.40
พัดลม (เครื่อง)	394	0.05	672	0.07	552	0.06
จักรเย็บผ้า (หลัง)	1,794	0.20	915	0.10	1,293	0.14
อื่นๆ	-	-	412	0.05	235	0.03
รวม	886,113	100.00	901,609	100.00	895,771	100.00

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () หน่วยของทรัพย์สิน

^๖ ร้อยละของมูลค่าทรัพย์สินทั้งหมด

ตาราง 5.17 : การมีทรัพย์สินและทรัพย์สินเฉลี่ยของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

ทรัพย์สิน (หน่วย)	ดินคดอง			ปลายคดอง			รวม		
	ผู้มีทรัพย์สิน		ทรัพย์สิน ^u	ผู้มีทรัพย์สิน		ทรัพย์สิน ^u	ผู้มีทรัพย์สิน		ทรัพย์สิน ^u
	กค.	ร้อยละ ^v	เฉลี่ย (หน่วย/คค.)	กค.	ร้อยละ ^v	เฉลี่ย (หน่วย/คค.)	กค.	ร้อยละ ^v	เฉลี่ย (หน่วย/คค.)
ที่ดิน (ไร่)	31	100.00	3.66	41	100.00	4.16	72	100.00	3.94
สิ่งก่อสร้าง									
บ้าน (หลัง)	31	100.00	1.06	41	100.00	1.12	72	100.00	1.10
คอกสัตว์ (หลัง)	9	29.03	1.00	16	39.02	1.19	26	34.72	1.12
ซุงหรือฉาง (หลัง)	24	77.42	1.00	30	73.17	1.03	54	75.00	1.02
เครื่องมือการเกษตร									
รถแทรกเตอร์ (คัน)	-	-	-	2	4.88	1.00	2	4.17	1.33
รถไถ (คัน)	11	35.48	1.00	16	39.02	1.00	27	37.50	1.00
เครื่องสูบน้ำ (เครื่อง)	8	25.81	1.00	9	21.95	1.00	17	23.61	1.00
เครื่องตัดข้าว (เครื่อง)	1	3.23	1.00	-	-	-	1	1.39	1.00
เครื่องพ่นยาชนิด (เครื่อง)	1	3.23	1.00	3	7.32	1.00	4	4.17	1.67
เครื่องพ่นยามือ (เครื่อง)	1	51.61	1.00	22	53.66	1.05	23	52.78	1.03
อุปกรณ์รถแทรกเตอร์ (ชุด)	-	-	-	1	2.44	3.00	1	2.78	2.50
รถพ่วงรถไถนา (คัน)	8	25.81	1.00	9	21.95	1.00	17	23.61	1.00
เครื่องตัดหญ้า (คัน)	9	29.03	1.00	12	29.27	1.08	21	29.17	1.05
ทรัพย์สินอื่นๆ									
รถจักรยาน (คัน)	15	48.39	1.27	19	46.34	1.11	34	47.22	1.18
รถจักรยานยนต์ (คัน)	20	64.52	1.15	37	90.24	1.51	57	65.28	1.68
รถยนต์ (คัน)	6	19.35	1.00	9	21.95	1.00	15	20.83	1.00
โทรทัศน์ (เครื่อง)	30	96.77	1.17	41	100.00	1.15	71	98.61	1.15
วิทยุ (เครื่อง)	20	64.52	1.20	28	68.29	1.04	48	66.67	1.10
ตู้เย็น (เครื่อง)	25	80.65	1.08	39	95.12	1.03	64	88.89	1.05
พัดลม (เครื่อง)	27	87.10	1.52	37	90.24	1.46	64	88.89	1.48
จักรเย็บผ้า (หลัง)	9	29.03	2.00	12	29.27	1.25	21	29.17	1.57
อื่นๆ	-	-	-	3	7.32	1.00	3	4.17	1.00

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () หน่วยของทรัพย์สิน

^u ทรัพย์สินของผู้มีทรัพย์สิน

^v ร้อยละของครัวเรือนทั้งหมด

5.2 การผลิตเกษตร

5.2.1 กิจกรรมการเกษตร

การปลูกพืชเป็นกิจกรรมการเกษตรหลักของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ เกษตรกรร้อยละ 94.44 ปลูกพืชอายุสั้น และร้อยละ 22.22 ปลูกพืชอายุยาวหรือไม้ผล ส่วนเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์มีร้อยละ 40.28 (ตาราง 5.18)

ตาราง 5.18 : กิจกรรมการเกษตรของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	กิจกรรมการเกษตร (ร้อยละ ^{1/})		
		การปลูกพืชอายุสั้น	การปลูกพืชอายุยาว	การเลี้ยงสัตว์
ดินคดอง	31	93.55	25.81	45.16
ปลายคดอง	41	95.12	19.51	36.59
รวม	72	94.44	22.22	40.28

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

5.2.2 การผลิตพืชอายุสั้น

1) ระบบพืช

ในส่วนของ การปลูกพืชอายุสั้น ระบบพืชที่เกษตรกรผลิตแบ่งออกเป็น ระบบการปลูกพืชครั้งเดียวในรอบปี (mono cropping system) และระบบการปลูกพืชสองครั้งในรอบปี (double cropping system)

ก. พื้นที่ชลประทาน

ในพื้นที่ชลประทานที่เกษตรกรถือครองเพื่อใช้ประโยชน์เองและเพื่อปลูกพืชอายุสั้นซึ่งทั้งหมดเป็นที่นาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 77.78 ปลูกพืชครั้งเดียวในรอบปี โดยมีระบบพืชที่

ปลูกเพียงระบบเดียวได้แก่ ข้าวฤดูฝนมีเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 3.05 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนเกษตรกรร้อยละ 68.06 ปลูกพืชสองครั้งในรอบปี โดยทั้งหมดปลูกข้าวเป็นพืชฤดูฝน แล้วตามด้วยพืชไร่หรือพืชผัก ในฤดูแล้ง ซึ่งระบบพืชที่ปลูกมีถึง 9 ชนิด มีเนื้อที่ปลูกรวมเฉลี่ย 1.43 ไร่ต่อครัวเรือน ระบบพืชสำคัญ 3 อันดับแรกได้แก่ ข้าว-ข้าวโพดฝักอ่อนมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 12.50 คิดเป็นเนื้อที่ 0.48 ไร่ต่อครัวเรือน ข้าว-ยาสูบมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 13.89 คิดเป็นเนื้อที่ 0.30 ไร่ต่อครัวเรือน และข้าว-ข้าวโพดหวานมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 8.33 คิดเป็นเนื้อที่ 0.23 ไร่ต่อครัวเรือน การปลูกพืชทั้งหมด คิดเป็นดัชนีการใช้ที่ดิน (cropping intensive index) ร้อยละ 126.61 (ตาราง 5.19)

ข. นอกพื้นที่ชลประทาน

ส่วนระบบพืชที่เกษตรกรปลูกหรือผลิตนอกพื้นที่ชลประทานในที่ดินเพื่อปลูกพืชอายุสั้นซึ่งทั้งหมดเป็นที่นาเป็นการปลูกพืชครั้งเดียวในรอบปี และระบบพืชที่ปลูกมีเพียงระบบเดียวคือข้าวฤดูฝน มีเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.08 ไร่ต่อครัวเรือน คิดเป็นดัชนีการใช้ที่ดินเพียงร้อยละ 100.00 เท่านั้น (ตาราง 5.19)

2) พืชสำคัญและเนื้อที่ปลูก

จากระบบพืชมดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาถึงพืชสำคัญพบว่า ข้าวเหนียวเป็นพืชสำคัญในฤดูฝน โดยมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 80.56 คิดเป็นเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 3.42 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนในฤดูแล้ง พืชสำคัญได้แก่ ข้าวโพดฝักอ่อนมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 12.50 คิดเป็นเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.48 ไร่ต่อครัวเรือน ยาสูบมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 13.89 คิดเป็นเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.30 ไร่ต่อครัวเรือน และ ข้าวโพดหวานมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 8.33 คิดเป็นเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.23 ไร่ต่อครัวเรือน (ตาราง 5.20)

3) ผลผลิตและการกระจายผลผลิต

การปลูกข้าวฤดูฝนในพื้นที่ชลประทานของเกษตรกรมีผลผลิตต่อไร่เฉลี่ย 705 และ 713 กิโลกรัมต่อไร่สำหรับข้าวเจ้าและข้าวเหนียวตามลำดับ สูงกว่านอกพื้นที่ชลประทานซึ่งมีผลผลิตเฉลี่ย 598 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนการปลูกพืชอื่นๆ ในฤดูแล้งซึ่งทำการปลูกในพื้นที่ชลประทานเท่านั้นมีผลผลิตต่อไร่แตกต่างกันไปตามชนิดของพืชที่ปลูก โดยแตงกวามีผลผลิตเฉลี่ย 2,246 กิโลกรัมต่อไร่ สำหรับยาสูบ กระเทียมและข้าวโพดฝักอ่อนมีผลผลิตเฉลี่ย 2,210 1,270 และ 314

กิโลกรัมต่อไร่ตามลำดับ ส่วนพืชอื่นๆที่เกษตรกรปลูกได้แก่ หอมแดง ถั่วฝักยาว ถั่วลิสง ถั่วเหลือง และข้าวโพดหวานมีผลผลิตเฉลี่ย 450 600 323 405 และ 2,288 กิโลกรัมต่อไร่ตามลำดับ (ตาราง 5.20)

ผลผลิตพืชอายุสั้นที่เกษตรกรผลิตได้นี้มีการกระจายผลผลิตที่ต่างกันออกไป โดยผลผลิตข้าวเหนียว ส่วนใหญ่เกษตรกรเก็บไว้เพื่อบริโภคร้อยละ 54.94 ส่วนที่เหลือนำไปขาย เก็บไว้เพื่อทำพันธุ์ และขายเป็นค่าเช่าค่าจ้างคิดเป็นร้อยละ 30.01 2.66 และ 12.39 ตามลำดับ ในขณะที่ผลผลิตข้าวเจ้าเกษตรกรนำไปขายเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 82.70 ผลผลิตที่เหลือเก็บไว้เพื่อบริโภค ทำพันธุ์ และขายเป็นค่าเช่าค่าจ้างคิดเป็นร้อยละ 4.29 3.12 และ 9.89 ตามลำดับ ส่วนผลผลิตพืชไร่และพืชผักในฤดูแล้ง เกษตรกรนำไปขายเกือบทั้งหมด (ตาราง 5.21)

4) การใช้ปัจจัยการผลิต

การใช้ปัจจัยการผลิตของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ในการปลูกพืชอายุสั้นข้างต้นสรุปได้ดังนี้

ก. ฤดูฝน

การปลูกข้าวเหนียวใช้แรงงาน 15.87 วันทำงานต่อไร่ เครื่องจักร 3.03 ชั่วโมงต่อไร่ เมล็ดพันธุ์ 8.21 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยเคมี 10.45 กิโลกรัมต่อไร่ และสารเคมีมูลค่า 59 บาทต่อไร่ ส่วนการปลูกข้าวเจ้าใช้แรงงาน 13.88 วันทำงานต่อไร่ เครื่องจักร 4.82 ชั่วโมงต่อไร่ เมล็ดพันธุ์ 8.66 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยเคมี 19.57 กิโลกรัมต่อไร่ และสารเคมีมูลค่า 103 บาทต่อไร่ (ตาราง 5.22)

โดยในส่วนของแรงงาน กิจกรรมสำคัญได้แก่การปลูกและการเก็บเกี่ยว มีการใช้แรงงานถึงร้อยละ 51.67 และ 50.72 ของการใช้แรงงานทั้งหมดที่ใช้ในการปลูกข้าวเหนียวและข้าวเจ้าตามลำดับ (ตาราง 5.23)

ข. ฤดูแล้ง

การปลูกแตงกวาใช้แรงงาน 43.69 วันทำงานต่อไร่ เครื่องจักร 3.35 ชั่วโมงต่อไร่ เมล็ดพันธุ์ 0.38 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยเคมี 79.79 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยคอก 69.15 กิโลกรัมต่อไร่ และสารเคมีมูลค่า 346 บาทต่อไร่ การปลูกยาสูบใช้แรงงาน 27.66 วันทำงานต่อไร่ เครื่องจักร 4.26 ชั่วโมงต่อไร่ ต้นกล้า 2,823 ต้นต่อไร่ ปุ๋ยเคมี 136.34 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยคอก 62.50 กิโลกรัมต่อไร่ และสารเคมีมูลค่า 195 บาทต่อไร่ การปลูกกระเทียมใช้แรงงาน 41.69 วันทำงานต่อไร่ เมล็ดพันธุ์ 83.33 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยเคมี 107.78 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยคอก 35 กิโลกรัมต่อไร่ และสารเคมีมูลค่า 57 บาทต่อไร่ การปลูกข้าวโพดฝักอ่อนใช้แรงงาน 22.54 วันทำงานต่อไร่ เครื่องจักร 2.51 ชั่วโมงต่อไร่ เมล็ดพันธุ์ 5.41 กิโลกรัมต่อไร่ และปุ๋ยเคมี 48.25 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนการปลูกพืชอื่นๆใช้แรงงาน 15.05 วันทำงานต่อไร่ เครื่องจักร 2.73 ชั่วโมงต่อไร่ เมล็ดพันธุ์ 5.97 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยเคมี 68.56 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยคอก 1.69 กิโลกรัมต่อไร่ และสารเคมีมูลค่า 46 บาทต่อไร่ (ตาราง 5.24)

โดยในส่วนของแรงงานการปลูกการปลูกแตงกวา กระเทียม ข้าวโพดฝักอ่อนและพืชอื่นๆ กิจกรรมสำคัญได้แก่ การปลูกและการเก็บเกี่ยว มีการใช้แรงงานถึงร้อยละ 57.61 53.30 59.41 และ 64.11 ของแรงงานทั้งหมดตามลำดับ ส่วนการปลูกยาสูบ มีการใช้แรงงานในกิจกรรมสำคัญต่างออกไปคือ การใส่ปุ๋ยและการเก็บเกี่ยวมากถึงร้อยละ 46.86 ของแรงงานทั้งหมด (ตาราง 5.25)

ตาราง 5.19 : ระบบพืชอายุสั้นและดัชนีการใช้ที่ดินของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่ ระบบพืช	ระบบพืช		ดินคดอง		ปลายคดอง		รวม	
	ฤดูฝน	ฤดูแล้ง	เกษตรกร ที่ปลูก (ร้อยละ)	พท.ปลูก (ไร่/คค.)	เกษตรกร ที่ปลูก (ร้อยละ)	พท.ปลูก (ไร่/คค.)	เกษตรกร ที่ปลูก (ร้อยละ)	พท.ปลูก (ไร่/คค.)
พื้นที่ชลประทาน				6.38		5.53		5.90
ที่นา								
พืชครั้งเดียว	ข้าว	-	74.19	2.98	80.49	3.11	77.78	3.05
พืชหลายครั้ง			61.29	1.70	73.17	1.21	68.06	1.43
	ข้าว	แดงกาว	12.90	0.20	17.07	0.08	15.28	0.13
	ข้าว	ยาสูบ	9.68	0.11	17.07	0.45	13.89	0.30
	ข้าว	กระเทียม	9.68	0.10	9.76	0.03	9.72	0.06
	ข้าว	ข้าวโพดฝักอ่อน	12.90	0.77	12.20	0.25	12.50	0.48
	ข้าว	หอมแดง	0.00	0.00	2.44	0.07	1.39	0.04
	ข้าว	ถั่วฝักยาว	0.00	0.00	4.88	0.002	1.39	0.001
	ข้าว	ถั่วลิสง	3.23	0.03	4.88	0.10	4.17	0.07
	ข้าว	ถั่วเหลือง	3.23	0.26	0.00	0.00	1.39	0.11
	ข้าว	ข้าวโพดหวาน	9.68	0.26	7.32	0.20	8.33	0.23
นอกพื้นที่ชลประทาน				0.03		0.12		0.08
ที่นา								
พืชครั้งเดียว	ข้าว	-	3.23	0.03	12.20	0.12	8.33	0.08
ที่ดินถือครองใช้ประโยชน์ปลูกพืชอายุสั้น (ไร่/คค.)				4.94		4.45		4.66
ดัชนีการใช้ที่ดิน (ร้อยละของที่ดินถือครองใช้ประโยชน์ปลูกพืชอายุสั้น)								
- พื้นที่ชลประทาน				129.15		124.27		126.61
- นอกพื้นที่ชลประทาน				100.00		100.00		100.00

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : * ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.20 : พื้นที่ปลูกและผลผลิตต่อไร่พืชอายุสั้นของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่อน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

พืช	ต้นคลอง			ปลายคลอง			รวม		
	เกษตรกร ที่ปลูก (ร้อยละ)	พื้นที่ปลูก (ไร่/คค.)	ผลผลิต (กก./ ไร่)	เกษตรกร ที่ปลูก (ร้อยละ)	พื้นที่ปลูก (ไร่/คค.)	ผลผลิต (กก./ ไร่)	เกษตรกร ที่ปลูก (ร้อยละ)	พื้นที่ปลูก (ไร่/คค.)	ผลผลิต (กก./ ไร่)
พื้นที่ชลประทาน									
ฤดูฝน									
ข้าวเหนียว	77.42	3.28	725	82.93	3.53	667	80.56	3.42	713
ข้าวเจ้า	22.58	1.37	713	19.51	0.82	698	20.83	1.06	705
ฤดูแล้ง									
แดงกวา	12.90	0.20	1,967	17.07	0.08	2,406	15.28	0.13	2,246
ยาสูบ	9.68	0.11	2,533	17.07	0.45	2,071	13.89	0.30	2,210
กระเทียม	9.68	0.10	1,263	9.76	0.03	1,275	9.72	0.06	1,270
ข้าวโพดฝักอ่อน	12.90	0.77	313	12.20	0.25	316	12.50	0.48	314
หอมแดง	0.00	0.00	0	2.44	0.07	450	1.39	0.04	450
ถั่วฝักยาว	0.00	0.00	0	2.44	0.002	600	1.39	0.001	600
ถั่วลิสง	3.23	0.03	350	4.88	0.10	310	4.17	0.07	323
ถั่วเหลือง	3.23	0.26	405	0.00	0.00	0	1.39	0.11	405
ข้าวโพดหวาน	9.68	0.26	2,333	7.32	0.20	2,243	8.33	0.23	2,288
นอกพื้นที่ชลประทาน									
ฤดูฝน									
ข้าวเจ้า	3.23	0.03	590	12.20	0.12	600	8.33	0.08	598

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ไร่ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.21 : การกระจายผลผลิตพืชอายุต้นของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ฮอน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พืช	การกระจายผลผลิต (ร้อยละของผลผลิต)			
	บริโภค	ขาย	ทำพันธุ์	ค่าเช่า/ค่าจ้าง
พื้นที่ชลประทาน				
ฤดูฝน				
ข้าวเหนียว	54.94	30.01	2.66	12.39
ข้าวเจ้า	4.29	82.70	3.12	9.89
ฤดูแล้ง				
แตงกวา	0.09	99.91	0.00	0.00
ยาสูบ	0.00	100.00	0.00	0.00
กระเทียม	1.18	98.82	0.00	0.00
ข้าวโพดฝักอ่อน	0.00	100.00	0.00	0.00
หอมแดง	0.40	99.60	0.00	0.00
ถั่วฝักยาว	0.00	100.00	0.00	0.00
ถั่วลันเตา	0.00	100.00	0.00	0.00
ถั่วเหลือง	0.00	100.00	0.00	0.00
ข้าวโพดหวาน	0.00	100.00	0.00	0.00
นอกพื้นที่ชลประทาน				
ฤดูฝน				
ข้าวเจ้า	14.17	84.43	2.08	0.00

ที่มา : การสำรวจ

ตาราง 5.22 : การใช้ปัจจัยการผลิตในการปลูกพืชอายุสั้นฤดูฝนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พืชอายุสั้นฤดูฝน	
	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า
แรงงาน : วันงาน/ไร่	15.87 (6.02 – 35.00)	13.88 (7.00 – 37.62)
เครื่องจักร : ชั่วโมง/ไร่	3.03 (0.78 – 8.00)	4.82 (0.89 – 8.00)
เมล็ดพันธุ์ : กก./ไร่	8.21 (2.50 – 15.00)	8.66 (5.56 – 25.00)
ปุ๋ยเคมี : กก./ไร่	10.45 (5.63 – 55.00)	19.57 (15.07 – 67.00)
สารเคมี : บาท/ไร่	59 (13.33 – 250.00)	103 (45.21 – 350.00)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด

ตาราง 5.23 : การใช้แรงงานในการปลูกพืชอายุสั้นฤดูฝนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

การใช้แรงงาน	ฤดูฝน (วันงาน/ไร่)							
	ข้าวเหนียว				ข้าวเจ้า			
	แรงงาน คค.	แรงงาน จ้าง	รวม	ร้อยละ ^v	แรงงาน คค.	แรงงาน จ้าง	รวม	ร้อยละ ^v
การเตรียมกล้า/เตรียมดิน	0.95	0.48	1.43	9.01	0.99	0.37	1.36	12.61
การปลูก	1.82	1.50	3.32	20.92	0.50	2.51	3.01	21.69
การกำจัดวัชพืช/คายนหญ้า	0.73	0.20	0.93	5.86	0.33	0.03	0.36	2.59
การใส่ปุ๋ย	0.28	0.00	0.28	1.76	0.34	0.00	0.34	2.45
การฉีดยา/สารเคมี	0.15	0.08	0.23	1.45	0.26	0.00	0.26	1.87
การให้น้ำ	1.26	0.00	1.26	7.94	0.85	0.08	0.93	6.70
การเก็บเกี่ยว	3.28	1.60	4.88	30.75	1.32	2.71	4.03	29.03
การนวด/ฟาด/แกะ	1.76	1.21	2.97	18.71	0.59	1.57	2.16	15.56
การขนย้าย	0.50	0.07	0.57	3.60	0.22	1.21	1.43	10.30
รวม	10.73	5.14	15.87	100.00	5.40	8.48	13.88	100.00
ร้อยละ	67.61	32.39	100.00		38.90	61.10	100.00	

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^v ร้อยละของแรงงานทั้งหมด

ตาราง 5.24 : การใช้ปัจจัยการผลิตในการปลูกพืชอายุสั้นฤดูแล้งของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พืชอายุสั้นฤดูแล้ง				
	แตงกวา	ยาสูบ	กระเทียม	ข้าวโพดฝักอ่อน	พืชอื่นๆ
แรงงาน : วันงาน/ไร่	43.69 (25.00-113.33)	27.66 (14.20-53.33)	41.69 (31.00-83.75)	22.54 (16.45-35.25)	15.05 (4.00-30.00)
เครื่องจักร : ชั่วโมง/ไร่	3.35 (0.45-7.00)	4.26 (1.60-8.00)	-	2.51 (0.67-4.00)	2.73 (0.67-6.00)
เมล็ดพันธุ์ : กก./ไร่	0.38 (0.25-0.90)	2,823 ^v (1,400-4,000)	83.33 (50.00-120.00)	5.41 (2.50-10.00)	5.97 (0.50-23.33)
ปุ๋ยเคมี : กก./ไร่	79.79 (50.00-200.00)	136.34 (50.00-375.00)	107.78 (30.00-125.00)	48.25 (16.67-83.33)	68.56 (10.00-100.00)
ปุ๋ยคอก : กก./ไร่	69.15 (50.00-150.00)	62.50 (50.00-200.00)	35.00 (20.00-80.00)	-	1.69 (0.00-18.33)
สารเคมี : บาท/ไร่	346 (45.00-720.00)	195 (40.00-520.00)	57 (100.00-410.00)	-	46 (30.00-196.00)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ค่าต่ำสุดและค่าสูงสุด

^v หน่วยเป็น ตัน/ไร่

ตาราง 5.25 : การใช้แรงงานในการปลูกพืชอายุสั้นฤดูแล้งของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ฮ่อม ปีการเพาะปลูก 2541/42

การใช้แรงงาน	แสดงกว่า						ฤดูแล้ง (วันงาน/ไร่)						ที่อื่น ๆ							
	แรงงาน			รวม			แรงงาน			รวม			แรงงาน			รวม				
	คก.	จ้าง	ร้อยละ ^v	คก.	จ้าง	ร้อยละ ^v	คก.	จ้าง	ร้อยละ ^v	คก.	จ้าง	ร้อยละ ^v	คก.	จ้าง	ร้อยละ ^v	คก.	จ้าง	ร้อยละ ^v		
การเตรียมพื้นที่/เตรียมดิน	2.77	1.06	3.83	8.77	1.30	1.71	3.01	10.88	5.83	1.45	7.28	17.46	1.40	0.22	1.62	7.19	1.20	0.31	1.51	10.03
การปลูก	4.42	0.21	4.63	10.60	0.93	2.45	3.38	12.22	7.33	4.89	12.22	29.31	2.87	0.29	3.16	14.02	2.06	1.19	3.25	21.59
การกำจัดวัชพืช/คาบหญ้า	2.39	0.64	3.03	6.94	1.71	0.98	2.69	9.73	2.00	0.00	2.00	4.80	0.82	0.00	0.82	3.64	1.04	0.05	1.09	7.24
การใส่ปุ๋ย	3.41	0.21	3.62	3.62	3.66	0.69	4.35	15.73	4.67	0.00	4.67	4.67	1.95	0.00	1.95	1.95	0.87	0.03	0.90	0.90
การฉีดยา/สารเคมี	2.55	0.32	2.87	6.57	0.56	1.16	1.72	6.22	0.44	0.00	0.44	1.06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.37	0.00	0.37	2.46
การไถหว่าน	3.10	0.21	3.31	7.58	2.51	0.00	2.51	9.07	2.83	0.00	2.83	6.79	1.58	0.00	1.58	7.01	1.04	0.00	1.04	6.91
การเก็บเกี่ยว	17.89	2.65	20.54	47.01	2.96	5.65	8.61	31.13	7.89	2.00	9.89	23.72	7.22	3.01	10.23	45.39	4.56	1.84	6.40	42.52
การนวด/ฟาด/แกะ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.70	1.90	2.60	11.54	0.00	0.00	0.00	0.00
การขนย้าย	0.26	1.60	1.86	4.26	1.39	0.00	1.39	5.03	2.36	0.00	2.36	5.66	0.58	0.00	0.58	2.57	0.43	0.06	0.49	3.26
รวม	36.79	6.90	43.69	100.00	15.02	12.64	27.66	100.00	33.35	8.34	41.69	100.00	17.12	5.42	22.54	100.00	11.57	3.48	15.05	100.00
ร้อยละ	84.21	15.79	100.00		54.30	45.70	100.00		80.00	20.00	100.00		75.95	24.05	100.00		76.88	23.12	100.00	

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^v ร้อยละของแรงงานทั้งหมด

5.2.3 การผลิตพืชอายุยาวและการเลี้ยงสัตว์

1) พืชอายุยาว

สำหรับพืชอายุยาวที่เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯเพาะปลูกได้แก่ ไม้ผล โดยมีไม้ผลที่เกษตรกรปลูกเพียงสองชนิดคือ มะม่วงและลำไย มะม่วงมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 4.17 มีเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 0.37 ไร่ต่อครัวเรือนที่ปลูกและมีผลผลิตเฉลี่ย 727 กิโลกรัมต่อไร่ ส่วนลำไยมีเกษตรกรปลูกร้อยละ 20.83 มีเนื้อที่ปลูกเฉลี่ย 1.60 ไร่ต่อครัวเรือนที่ปลูกและมีผลผลิตเฉลี่ย 543 กิโลกรัมต่อไร่ (ตาราง 5.26)

2) การเลี้ยงสัตว์

นอกจากการปลูกพืชอายุสั้นและอายุยาวแล้ว เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯบางรายยังเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปด้วย สัตว์เลี้ยงที่เกษตรกรเลี้ยงได้แก่ วัวนม วัวเนื้อ เป็ด ไก่ สุกร ควาย และปลา การเลี้ยงมีข้อมูลโดยสรุปกล่าวคือ วัวนมมีเกษตรกรผู้เลี้ยงร้อยละ 9.72 มีจำนวนเลี้ยง 12 ตัวต่อครัวเรือนที่เลี้ยง ขายน้ำนมดิบ 8,929 ลิตรต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และมีมูลค่าขาย 80,361 บาทต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง วัวเนื้อมีเกษตรกรผู้เลี้ยงร้อยละ 6.94 มีจำนวนเลี้ยง 6 ตัวต่อครัวเรือนที่เลี้ยง มีจำนวนขาย 5 ตัวต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และมีมูลค่าขาย 38,120 บาทต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เป็ดมีเกษตรกรผู้เลี้ยงร้อยละ 11.11 มีจำนวนเลี้ยง 25 ตัวต่อครัวเรือนที่เลี้ยง มีจำนวนขาย 13 ตัวต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และมีมูลค่าขาย 3,041 บาทต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง ไก่มีเกษตรกรผู้เลี้ยงร้อยละ 16.67 มีจำนวนเลี้ยง 41 ตัวต่อครัวเรือนที่เลี้ยง มีจำนวนขาย 24 ตัวต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และมีมูลค่าขาย 2,071 บาทต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง สุกรมีเกษตรกรผู้เลี้ยงร้อยละ 11.11 มีจำนวนเลี้ยง 10 ตัวต่อครัวเรือนที่เลี้ยง มีจำนวนขาย 7 ตัวต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และมีมูลค่าขาย 37,768 บาทต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง ควายมีเกษตรกรผู้เลี้ยงร้อยละ 1.39 มีจำนวนเลี้ยง 3 ตัวต่อครัวเรือนที่เลี้ยง มีจำนวนขาย 1 ตัวต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และมีมูลค่า 6,000 บาทต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และปลา มีเกษตรกรผู้เลี้ยงร้อยละ 1.39 มีจำนวนเลี้ยง 0.10 ไร่ต่อครัวเรือนที่เลี้ยง มีจำนวนขาย 200 กิโลกรัมต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และมีมูลค่าขาย 4,020 บาทต่อปีต่อครัวเรือนที่เลี้ยง (ตาราง 5.27)

ตาราง 5.26 : พื้นที่ปลูกและผลผลิตต่อไร่พืชอายุยาวของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	มะม่วง			ลำไย		
		เกษตรกร ที่ปลูก (คค.)	พท.ปลูก (ไร่/คค.ที่ ปลูก)	ผลผลิต (กก./ไร่)	เกษตรกร ที่ปลูก (คค.)	พท.ปลูก (ไร่/คค.ที่ ปลูก)	ผลผลิต (กก./ไร่)
ต้นคลอง	31	3 (9.68)	0.37	727	7 (22.58)	0.53	452
ปลายคลอง	41	0 (0.00)	0.00	0.00	8 (19.51)	2.21	692
รวม	72	3 (4.17)	0.37	727	15 (20.83)	1.60	543

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.27 : จำนวนเลี้ยง จำนวนขาย และมูลค่าขายจำแนกตามการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร โครงการอ่าง
เก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พื้นที่					
	ต้นคลอง		ปลายคลอง		รวม	
เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	31		41		72	
1. วัวนม						
จำนวนเกษตรกร : คค.	3	(9.68)	4	(9.76)	7	(9.72)
จำนวนเลี้ยง : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	16		9		12	
จำนวนขาย : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	8,467		9,275		8,929	
มูลค่าขาย : บาท/คค.ที่เลี้ยง	76,200		83,475		80,361	
2. วัวเนื้อ						
จำนวนเกษตรกร : คค.	3	(9.68)	2	(4.88)	5	(6.94)
จำนวนเลี้ยง : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	7		5		6	
จำนวนขาย : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	5		5		5	
มูลค่าขาย : บาท/คค.ที่เลี้ยง	40,000		35,300		38,120	
3. เป็ด						
จำนวนเกษตรกร : คค.	7	(22.58)	1	(2.44)	8	(11.11)
จำนวนเลี้ยง : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	16		45		25	
จำนวนขาย : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	8		35		13	
มูลค่าขาย : บาท/คค.ที่เลี้ยง	1,807		11,675		3,041	

ตาราง 5.27 : จำนวนเลี้ยง จำนวนขาย และมูลค่าขายจำแนกตามการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42 (ต่อ)

รายการ	พื้นที่					
	ต้นคลอง		ปลายคลอง		รวม	
4. ไก่						
จำนวนเกษตรกร : คค.	7	(22.58)	5	(12.20)	12	(16.67)
จำนวนเลี้ยง : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	57		19		41	
จำนวนขาย : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	33		11		24	
มูลค่าขาย : บาท/คค.ที่เลี้ยง	3,031		740		2,071	
5. สุกร						
จำนวนเกษตรกร : คค.	2	(6.45)	6	(14.63)	8	(11.11)
จำนวนเลี้ยง : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	8		11		10	
จำนวนขาย : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	5		8		7	
มูลค่าขาย : บาท/คค.ที่เลี้ยง	39,500		37,190		37,768	
6. ควาย						
จำนวนเกษตรกร : คค.	0	(0.00)	1	(2.44)	1	(1.39)
จำนวนเลี้ยง : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	0		3		3	
จำนวนขาย : ตัว/คค.ที่เลี้ยง	0		1		1	
มูลค่าขาย : บาท/คค.ที่เลี้ยง	0		6,000		6,000	
7. ปลา						
จำนวนเกษตรกร : คค.	0	(0.00)	1	(2.44)	1	(1.39)
จำนวนเลี้ยง : ไร่/คค.ที่เลี้ยง	0		0.10		0.10	
จำนวนขาย : กก./คค.ที่เลี้ยง	0		200		200	
มูลค่าขาย : บาท/คค.ที่เลี้ยง	0		4,020		4,020	

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

5.3 ต้นทุน ผลตอบแทน และผลตอบแทนสุทธิในการผลิตเกษตร

5.3.1 พืชอายุสั้น

จากการผลิตพืชอายุสั้นของเกษตรกรทั้งด้านการใช้ปัจจัยการผลิตและผลผลิตดังกล่าวแล้วในหัวข้อ 5.2 เมื่อพิจารณาถึงผลตอบแทนสุทธิในการผลิตพืชอายุสั้น โดยนำผลตอบแทนทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดมาหักด้วยต้นทุนการผลิต ซึ่งจำแนกเป็นต้นทุนผันแปรทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด และต้นทุนคงที่

ก. ต้นทุน

ต้นทุนการผลิตได้พิจารณาเฉพาะต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเท่านั้น ส่วนต้นทุนคงที่ได้ทำการประเมินต่อพื้นที่ปลูก 1 ไร่ จากค่าเช่าที่ดินในพื้นที่ชลประทานและจากทรัพย์สินการเกษตรของเกษตรกรคิดเป็นเงินเท่ากับ 522 บาทต่อไร่ ดังนั้นการปลูกพืชชนิดต่างๆของเกษตรกรจึงมีต้นทุนคงที่เท่ากันซึ่งไม่ได้กล่าวไว้ ในส่วนนี้ได้อธิบายเฉพาะต้นทุนผันแปรเท่านั้น มีรายละเอียดดังนี้

พืชอายุสั้นที่เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯปลูกเป็นพืชหลักในฤดูฝนได้แก่ ข้าวเหนียว มีต้นทุนการผลิตเท่ากับ 2,159 บาทต่อไร่ เป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,184 และ 974 บาทต่อไร่ตามลำดับ ส่วนการปลูกข้าวเจ้า มีต้นทุนการผลิตเท่ากับ 2,175 บาทต่อไร่ เป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,430 และ 744 บาทต่อไร่ตามลำดับ โดยต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่เป็นต้นทุนแรงงานคิดเป็นร้อยละ 63.39 และ 62.03 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมดของการปลูกข้าวเหนียวและข้าวเจ้าตามลำดับ (ตาราง 5.28)

ส่วนพืชฤดูแล้งได้แก่ แตงกวา มีต้นทุนการผลิตเท่ากับ 3,439 บาทต่อไร่ เป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,858 และ 1,581 บาทต่อไร่ตามลำดับ ยาสูบ มีต้นทุนการผลิตเท่ากับ 4,210 บาทต่อไร่ เป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,187 และ 3,022 บาทต่อไร่ตามลำดับ กระเทียม มีต้นทุนการผลิตเท่ากับ 2,450 บาทต่อไร่ เป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,346 และ 1,103 บาทต่อไร่ตามลำดับ และข้าวโพดฝักอ่อน มีต้นทุนการผลิตเท่ากับ 2,411 บาทต่อไร่ เป็นต้นทุนที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดเท่ากับ 1,153 และ 1,259 บาทต่อไร่ตามลำดับ โดยต้นทุนการผลิตส่วนใหญ่เป็นต้นทุนวัสดุการเกษตรคิดเป็นร้อยละ 42.42 และ 49.55 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมดในกรณีของการปลูกแตงกวาและยาสูบตามลำดับ ส่วนการปลูกข้าวโพดฝักอ่อนและกระเทียม มีต้นทุนแรงงานเป็นส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 44.79 และ 55.64 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมดตามลำดับ (ตาราง 5.29)

ข. ราคา ผลตอบแทน และผลตอบแทนสุทธิ

ส่วนผลตอบแทนและผลตอบแทนสุทธิได้พิจารณาทั้งผลตอบแทนและผลตอบแทนสุทธิที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดด้วย เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลตอบแทนสุทธิหรือรายได้ที่เกษตรกรสามารถนำไปใช้จ่ายในเรื่องต่างๆได้ ดังนี้

ในฤดูฝน การปลูกข้าวเจ้าของเกษตรกรมีราคา ผลตอบแทนและผลตอบแทนสุทธิ สูงกว่าการปลูกข้าวเหนียว ถึงแม้ว่าจะมีผลผลิตที่ต่ำกว่าก็ตามกล่าวคือ การปลูกข้าวเหนียวเกษตรกร ขายได้ราคา 5.10 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 3,636 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทน สุทธิ 955 บาทต่อไร่เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตทั้งหมดที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด ในขณะที่ ข้าวเจ้ามีราคาขาย 7.16 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 5,048 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทน สุทธิ 2,351 บาทต่อไร่เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตทั้งหมดที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

ส่วนในฤดูแล้ง การปลูกแตงกวาของเกษตรกรขายได้ในราคา 2.77 บาทต่อ กิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 6,221 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 2,260 บาทต่อไร่เมื่อ หักด้วยต้นทุนการผลิตทั้งหมดที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด การปลูกยาสูบมีราคา 2.70 บาทต่อ กิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 2,210 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 1,235 บาทต่อไร่เมื่อ หักด้วยต้นทุนการผลิตทั้งหมดที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด การปลูกกระเทียมของเกษตรกรมี ราคาขาย 5.00 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 6,350 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 3,378 บาทต่อไร่เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตทั้งหมดที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด และในการ ปลูกข้าวโพดฝักอ่อน เกษตรกรขายได้ในราคา 23.44 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 7,360 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 4,427 บาทต่อไร่เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสด และไม่เป็นเงินสด (ตาราง 5.30)

ตาราง 5.28 : ต้นทุนการผลิตพืชอายุต้นฤดูฝนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

ต้นทุนการผลิต	หน่วย : บาท/ไร่							
	ข้าวเหนียว				ข้าวเจ้า			
	เงินสด	ไม่เป็น เงินสด	รวม	ร้อยละ	เงินสด	ไม่เป็น เงินสด	รวม	ร้อยละ
1. วัสดุการเกษตร	175	32	207	9.58	369	10	379	17.43
- เมล็ดพันธุ์	37	19	56	2.59	96	10	106	4.87
- ปุ๋ยเคมี / ปุ๋ยคอก	73	4	77	3.56	145	0	145	6.67
- สารเคมี / ยาปราบวัชพืช	50	9	59	2.75	103	0	103	4.74
- น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ	15	0	15	0.68	25	0	25	1.15
2. แรงงาน	612	757	1,369	63.39	855	494	1,349	62.03
3. เครื่องจักร	271	110	380	17.61	53	182	235	10.81
4. ค่าดอกเบี้ย/ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	127	76	203	9.42	153	58	212	9.73
ต้นทุนทั้งหมด (บาท/ไร่)	1,184	974	2,159	100.00	1,430	744	2,175	100.00
ต้นทุนทั้งหมด (บาท/กก.)	1.66	1.37	3.03		2.03	1.06	3.08	

ที่มา : การสำรวจ

ตาราง 5.29 : ต้นทุนการผลิตพืชอายุสั้นฤดูแล้งของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยเมื่อนอน ปีการเพาะปลูก 2541/42

ต้นทุนการผลิต	แมงกวาง				ยาสูบ				กระเทียม				ข้าวโพดสีก่อน				พืชอื่นๆ			
	ไม่เก็บ		รวม		ไม่เก็บ		รวม		ไม่เก็บ		รวม		ไม่เก็บ		รวม		ไม่เก็บ	รวม		
	เงินสด	ร้อยละ	เงินสด	ร้อยละ	เงินสด	ร้อยละ	เงินสด	ร้อยละ	เงินสด	ร้อยละ	เงินสด	ร้อยละ	เงินสด	ร้อยละ	เงินสด	ร้อยละ				
1. วัสดุการเกษตร	857	602	1,459	42.42	205	1,881	2,086	49.55	613	243	856	34.94	586	83	669	27.74	603	217	820	39.37
- เมล็ดพันธุ์	85	322	407	11.83	0	1,316	1,316	31.25	144	196	340	13.88	268	47	315	13.06	359	31	390	18.72
- ปุ๋ยเคมี / ปุ๋ยคอก	475	227	702	20.41	156	416	572	13.59	412	47	459	18.74	306	31	337	13.98	186	186	372	17.86
- สารเคมี / ยาปราบวัชพืช	293	53	346	10.06	46	148	194	4.61	57	0	57	2.33	0	0	0	0.00	46	0	46	2.21
- น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ	4	0	4	0.12	3	1	4	0.10	0	0	0	0.00	12	5	17	0.70	12	0	12	0.58
2. แรงงาน	423	765	1,188	34.55	624	741	1,365	32.42	589	774	1,363	55.64	114	966	1,080	44.79	181	683	864	41.48
3. เครื่องจักร	379	90	469	13.64	231	164	395	9.38	0	0	0	0.00	336	187	523	21.69	56	161	217	10.42
4. ค่าดอกเบี้ย/ค่าเสียโอกาสเงินลงทุน	199	124	323	9.39	127	237	364	8.65	144	86	231	9.42	117	23	139	5.78	61	121	182	8.74
ต้นทุนทั้งหมด (บาท/ไร่)	1,858	1,581	3,439	100.00	1,187	3,022	4,210	100.00	1,346	1,103	2,450	100.00	1,153	1,259	2,411	100.00	901	1,182	2,083	100.00
ต้นทุนทั้งหมด (บาท/กก.)	0.83	0.70	1.53		0.54	1.37	1.90		1.37	1.12	2.48		3.67	4.01	7.68		0.67	0.88	1.56	

ที่มา : การสำรวจ

ตาราง 5.30 : ผลตอบแทนและผลตอบแทนสุทธิการผลิตที่หรือต้นทุนต่อไร่ของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	ฤดูฝน						ฤดูแล้ง							
	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า	แตงกวา	ยาสูบ	กระเทียม	ข้าวโพดสีก่อน	ที่อื่น ๆ ^{1/}	ข้าวเหนียว	ข้าวเจ้า	แตงกวา	ยาสูบ	กระเทียม	ข้าวโพดสีก่อน	ที่อื่น ๆ ^{1/}
ราคาผลผลิต (บาท/กก.)	5.10	7.16	2.77	2.70	5.00	23.44	-							
ผลผลิตทั้งหมด (กก./ไร่)	713	705	2,246	2,210	1,270	314	-							
- ขาย (กก./ไร่)	214	522	2,244	2,210	1,255	314	-							
- อื่นๆ ได้แก่ บริโภค ค่าเช่าต่างๆ และเก็บไว้ใช้ทำพันธุ์ (กก./ไร่)	499	183	2	0	15	0	-							
ผลตอบแทนทั้งหมด (บาท/ไร่)	3,636	5,048	6,221	5,967	6,350	7,360	4,733							
- ขาย / เงินสด (บาท/ไร่)	1,091	3,739	6,216	5,967	6,275	7,363	4,721							
- อื่นๆ / ไม่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)	2,545	1,309	6	0	75	0	12							
ต้นทุนทั้งหมด (บาท/ไร่)	2,681	2,697	3,961	4,732	2,972	2,933	2,605							
- ต้นทุนต้นทุนแปร (บาท/ไร่)	2,159	2,175	3,439	4,210	2,450	2,411	2,083							
* เงินสด / จ่าย (บาท/ไร่)	1,184	1,430	1,858	1,187	1,346	1,153	901							
* ที่ไม่เป็นเงินสด / จ่าย (บาท/ไร่)	974	744	1,581	3,022	1,103	1,259	1,182							
- ต้นทุนคงที่ (บาท/ไร่)	522	522	522	522	522	522	522							
ผลตอบแทนสุทธิหรือต้นทุนทั้งหมด (บาท/ไร่)	955	2,351	2,260	1,235	3,378	4,427	2,128							
ผลตอบแทนสุทธิหรือต้นทุนต้นทุนแปร (บาท/ไร่)	1,477	2,873	2,782	1,757	3,900	4,949	2,650							
- ผลตอบแทนสุทธิที่เป็นเงินสดหรือต้นทุนที่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)	-93	2,309	4,358	4,780	4,929	6,210	3,820							
- ผลตอบแทนสุทธิที่ไม่เป็นเงินสดหรือต้นทุนที่ไม่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)	1,571	565	-1,575	-3,022	-1,028	-1,259	-1,170							

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} ที่อื่นๆ ได้แก่ หอมแดง ถั่วฝักยาว ถั่วลันเตา ถั่วเหลือง และข้าวโพดหวาน มีผลผลิตแตกต่างกันจึงแสดงเป็นรายไร่หรือผลตอบแทน

5.3.2 พืชอายุยาวและการเลี้ยงสัตว์

ด้วยการผลิตพืชอายุยาวและการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรเป็นกิจกรรมรองสนับสนุนการปลูกพืชอายุสั้น ในการพิจารณาถึงต้นทุน ผลตอบแทน และผลตอบแทนสุทธิจึงพิจารณาด้านทุนผลตอบแทน และผลตอบแทนสุทธิที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด

1) พืชอายุยาว

มะม่วง เกษตรกรขายได้ในราคา 5 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 3,635 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 1,179 บาทต่อไร่เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด 1,935 บาทต่อไร่ ส่วนผลผลิตลำไย เกษตรกรขายได้ในราคา 14 บาทต่อกิโลกรัม คิดเป็นผลตอบแทน 7,602 บาทต่อไร่และคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 4,416 บาทต่อไร่เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด 2,664 บาทต่อไร่ (ตาราง 5.31)

2) การเลี้ยงสัตว์

วัวนม เกษตรกรขายน้ำนมได้ในราคา กิโลกรัมละ 9 บาท คิดเป็นผลตอบแทน 80,316 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยงและคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 23,734 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตเป็นเงิน 56,627 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง วัวเนื้อ เกษตรกรขายได้ในราคาตัวละ 7,942 บาท คิดเป็นผลตอบแทน 38,120 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยงและคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 32,244 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตเป็นเงิน 5,880 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เป็ด เกษตรกรขายได้ในราคาตัวละ 239 บาท คิดเป็นผลตอบแทน 3,041 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยงและคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 2,334 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตเป็นเงิน 708 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง ไก่ เกษตรกรขายได้ในราคาตัวละ 86 บาท คิดเป็นผลตอบแทน 2,071 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยงและคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 1,317 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตเป็นเงิน 754 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง สุกร เกษตรกรขายได้ในราคาตัวละ 3,500 บาท คิดเป็นผลตอบแทน 24,500 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยงและคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 19,286 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตเป็นเงิน 5,214 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง กวาย เกษตรกรขายได้ในราคาตัวละ 6,000 บาท คิดเป็นผลตอบแทน 6,000 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยงและคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 5,150 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตเป็นเงิน 850 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง และปลา เกษตรกรขายได้ในราคา กิโลกรัมละ 20 บาท คิดเป็นผลตอบแทน 4,020 บาท

ต่อครัวเรือนที่เลี้ยงและคิดเป็นผลตอบแทนสุทธิ 3,470 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง เมื่อหักด้วยต้นทุนการผลิตเป็นเงิน 550 บาทต่อครัวเรือนที่เลี้ยง (ตาราง 5.32)

ตาราง 5.31 : ต้นทุน ผลตอบแทน และผลตอบแทนสุทธิการผลิตพืชอายุยาวของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

ต้นทุนการผลิต	หน่วย : บาท/ไร่							
	มะม่วง				ลำไย			
	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	ร้อยละ	เงินสด	ไม่เป็นเงินสด	รวม	ร้อยละ
1. ต้นทุนการผลิต (บาท/ไร่)	535	1,400	1,935	100.00	1,339	1,325	2,664	100.00
1.1 วัสดุการเกษตร	285	0	285	14.73	802	0	802	30.11
พันธุ์	110	0	110	5.68	212	0	212	7.96
ปุ๋ยเคมี / ปุ๋ยคอก	0	0	0	0.00	205	0	205	7.70
สารเคมี	150	0	150	7.75	350	0	350	13.14
น้ำมันเชื้อเพลิงและอื่นๆ	25	0	25	1.29	35	0	35	1.31
1.2 แรงงาน	0	1,250	1,250	64.60	250	1,075	1,325	49.74
1.3 เครื่องจักร / สุนัขน้ำ	250	150	400	20.67	287	250	537	20.16
2. ผลตอบแทน								
ราคาผลผลิต (บาท/กก.)	5	5	5		14	14	14	
ผลผลิต (กก./ไร่)	695	32	727		516	27	543	
ผลตอบแทน (กก./ไร่)	3,475	160	3,635		7,224	378	7,602	
3. ผลตอบแทนสุทธิ								
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนทั้งหมด (บาท/ไร่)			1,179				4,416	
ผลตอบแทนสุทธิเหนือต้นทุนผันแปร (บาท/ไร่)			1,700				7,938	
ผลตอบแทนสุทธิที่เป็นเงินสดเหนือต้นทุนเงินสด (บาท/ไร่)			2,940				5,885	
ผลตอบแทนสุทธิที่ไม่เป็นเงินสดเหนือต้นทุนไม่เป็นเงินสด (บาท/ไร่)			-1,240				-947	

ที่มา : การสำรวจ

ตาราง 5.32 : ต้นทุน ผลตอบแทน และผลตอบแทนสุทธิจากการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่อ่อน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	การเลี้ยงสัตว์						
	วัวนม	วัวเนื้อ	เป็ด	ไก่	สุกร	ควาย	ปลา
1. ต้นทุนทั้งหมด (บาท/คค.ที่เลี้ยง)	56,627	5,880	708	754	5,214	850	550
พันธุ์สัตว์	5,429	1,400	101	183	1,638	0	0
อาหารสัตว์	46,091	1,300	381	317	2,333	0	500
ยารักษาโรค	3,386	400	100	129	638	0	50
แรงงาน	364	480	63	42	106	350	0
ซ่อมแซมโรงเรือน	1,357	2,300	63	83	500	500	0
2. ผลตอบแทน							
จำนวนขาย (ตัว/คค.ที่เลี้ยง)	8,929 ^v	5	13	24	7	1	200 ^z
ราคา (บาท/ตัว)	9	7,942	239	86	3,500	6,000	20
ผลตอบแทน (บาท/คค.ที่เลี้ยง)	80,361	38,120	3,041	2,071	24,500	6,000	4,020
3. ผลตอบแทนสุทธิ (บาท/คค.ที่เลี้ยง)	23,734	32,240	2,334	1,317	19,286	5,150	3,470

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^v จำนวนขายหน่วยเป็น (ลิตร/คค.ที่เลี้ยง)

^z จำนวนขายหน่วยเป็น (กก./คค.ที่เลี้ยง)

5.3.3 รายได้สุทธิการเกษตรของครัวเรือน

จากผลตอบแทนสุทธิการผลิตเกษตรกรทั้งการผลิตพืชอายุสั้น พืชอายุยาวและการเลี้ยงสัตว์ เมื่อพิจารณาทั้งในส่วนที่เป็นผลตอบแทนสุทธิที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดต่อครัวเรือนหรือรายได้สุทธิการเกษตรของครัวเรือนโดยหักค่าเช่าที่ดินที่เกษตรกรจ่ายแล้ว ซึ่งจะเป็นส่วนที่เกษตรกรนำไปใช้จ่ายใช้สอยได้ต่อไป พบว่า ในปีการเพาะปลูก 2541/42 เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯมีรายได้การเกษตรเท่ากับ 31,107 บาทต่อครัวเรือน เมื่อหักด้วยรายจ่ายการเกษตรเท่ากับ 11,769 บาทต่อครัวเรือน ปรากฏเป็นรายได้สุทธิการเกษตรเท่ากับ 19,338 บาทต่อครัวเรือน รายได้สุทธิการเกษตรส่วนใหญ่มาจากการปลูกพืชอายุสั้นถึงร้อยละ 54.71 ส่วนอีกร้อยละ 29.08 และ 16.21 มาจากการเลี้ยงสัตว์และการปลูกพืชอายุยาวตามลำดับ (ตาราง 5.33)

ตาราง 5.33 : รายได้สุทธิการเกษตรของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พื้นที่					
	ต้นคลอง		ปลายคลอง		รวม	
เกษตรกรทั้งหมด (คค.)	31		41		72	
รายได้การเกษตร (บาท/คค.)	34,815	(100.00)	28,536	(100.00)	31,107	(100.00)
การปลูกพืชอายุสั้น	19,733	(56.68)	14,092	(49.38)	16,495	(53.03)
การปลูกพืชอายุยาว	5,810	(16.69)	5,420	(18.99)	5,560	(17.88)
การเลี้ยงสัตว์	9,272	(26.63)	9,024	(31.63)	9,052	(29.09)
รายจ่ายการเกษตร (บาท/คค.)	13,456	(100.00)	10,519	(100.00)	11,769	(100.00)
การปลูกพืชอายุสั้น	6,842	(50.85)	5,207	(49.50)	5,916	(50.27)
การปลูกพืชอายุยาว	2,731	(20.30)	2,195	(20.87)	2,425	(20.60)
การเลี้ยงสัตว์	3,883	(28.85)	3,117	(29.63)	3,428	(29.13)
รายได้สุทธิการเกษตร (บาท/คค.)	21,359	(100.00)	18,017	(100.00)	19,338	(100.00)
การปลูกพืชอายุสั้น	12,891	(60.35)	8,885	(49.31)	10,579	(54.71)
การปลูกพืชอายุยาว	3,079	(14.42)	3,225	(17.90)	3,135	(16.21)
การเลี้ยงสัตว์	5,389	(25.23)	5,907	(32.79)	5,624	(29.08)

ที่มา : การสำรวจ

5.4 รายได้และรายจ่ายครัวเรือน

5.4.1 รายได้ครัวเรือน

รายได้ครัวเรือนของเกษตรกรได้แก่ รายได้สุทธิเงินสดของครัวเรือนเพื่อการใช้สอยซึ่งมีแหล่งมาจากกิจกรรมการเกษตรหรือรายได้สุทธิการเกษตรและนอกการเกษตรหรือรายได้สุทธินอกการเกษตร ในรอบปีการเพาะปลูก 2541/42 เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯมีรายได้ครัวเรือนทั้งหมดเท่ากับ 56,472 บาทต่อครัวเรือน โดยร้อยละ 65.76 เป็นรายได้สุทธินอกการเกษตร ส่วนอีกร้อยละ 34.24 เป็นรายได้สุทธิการเกษตร (ตาราง 5.34) ในส่วนของรายได้นอกการเกษตรมีแหล่งมาจากการรับจ้างร้อยละ 27.16 รองลงไปได้แก่ ค่าขายร้อยละ 25.66 หักถดถอยร้อยละ 14.29 เงินเดือนประจำร้อยละ 13.43 ก่อสร้างร้อยละ 11.91 และอื่นๆร้อยละ 7.54 (ตาราง 5.35)

ตาราง 5.34 : รายได้ครัวเรือนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	แหล่งรายได้ (บาท/คค.)		
		การเกษตร	นอกการเกษตร	รวม
ต้นคลอง	31	21,359	36,204	57,563
		(37.11)	(62.89)	(100.00)
ปลายคลอง	41	18,017	37,837	55,854
		(32.26)	(67.74)	(100.00)
รวม	72	19,338	37,134	56,472
		(34.24)	(65.76)	(100.00)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของรายได้

ตาราง 5.35 : รายได้นอกการเกษตรของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	แหล่งรายได้ (บาท/คค.)						รวม
		หัตถกรรม	รับจ้าง	เงินเดือน	ก่อสร้าง	ค้าขาย	อื่นๆ ^ว	
ต้นคลอง	31	5,023	7,810	6,781	3,065	10,417	3,110	36,204
		(13.87)	(21.57)	(18.73)	(8.46)	(28.77)	(8.59)	(100.00)
ปลายคลอง	41	5,523	11,804	3,634	5,451	8,859	2,567	37,837
		(14.60)	(31.20)	(9.60)	(14.41)	(23.41)	(6.78)	(100.00)
รวม	72	5,308	10,084	4,989	4,424	9,530	2,801	37,134
		(14.29)	(27.16)	(13.43)	(11.91)	(25.66)	(7.54)	(100.00)

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : () ร้อยละของรายได้

^ว ได้แก่ ญาติสงวนให้และขายทรัพย์สิน

5.4.2 รายจ่ายครัวเรือน

เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯมีรายจ่ายครัวเรือนเท่ากับ 33,518 บาทต่อครัวเรือน โดยเรียงลำดับความสำคัญของรายจ่ายครัวเรือนได้แก่ ค่าอาหาร ค่าการศึกษา ค่าน้ำมัน/ไฟฟ้า/ประปา ค่าประเพณี ค่าเครื่องนุ่งห่มคิดเป็นร้อยละ 57.63 15.85 10.99 4.75 และ 4.03 ของรายจ่ายครัวเรือนทั้งหมดตามลำดับ (ตาราง 5.36)

ตาราง 5.36 : รายจ่ายครัวเรือนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	ต้นคลอง		ปลายคลอง		รวม	
	จำนวน (บาท/คค.)	ร้อยละ	จำนวน (บาท/คค.)	ร้อยละ	จำนวน (บาท/คค.)	ร้อยละ
อาหาร	18,199	56.17	20,640	60.63	19,317	57.63
บุหรี/เครื่องคั้น	748	2.31	319	0.94	504	1.50
น้ำมัน/ไฟฟ้า/ประปา	3,281	10.13	3,943	11.58	3,683	10.99
เครื่องนุ่งห่ม	1,635	5.05	1,134	3.33	1,350	4.03
การศึกษา	5,464	16.87	4,440	13.04	5,311	15.85
ประเพณี	1,405	4.34	1,733	5.09	1,592	4.75
ยารักษาโรค	657	2.03	1,068	3.14	891	2.66
เครื่องใช้	600	1.85	583	1.71	590	1.76
อื่นๆ	408	1.25	184	0.54	280	0.83
รวม	32,397	100.00	34,044	100.00	33,518	100.00

ที่มา : การสำรวจ

5.4.3 รายได้สุทธิครัวเรือน

ในรอบปีการเพาะปลูก 2541/42 เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯมีรายได้สุทธิครัวเรือนเท่ากับ 22,954 บาทต่อครัวเรือน โดยรายได้สุทธิครัวเรือนพิจารณาจากรายได้ครัวเรือนทั้งหมดหักด้วยรายจ่ายครัวเรือนทั้งหมด (ตาราง 5.37)

ตาราง 5.37 : รายได้สุทธิครัวเรือนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

พื้นที่	เกษตรกร ทั้งหมด (คค.)	รายได้ครัวเรือน (บาท/คค.)			รายจ่าย ครัวเรือน	รายได้สุทธิ ครัวเรือน
		รวม	การเกษตร	นอกการเกษตร		
ดินคดอง	31	57,563 (100.00)	21,359 (37.11)	36,204 (62.89)	32,397	25,166
ปลายคดอง	41	55,854 (100.00)	18,017 (32.26)	37,837 (67.74)	34,044	21,810
รวม	72	56,472 (100.00)	19,338 (34.24)	37,134 (65.76)	33,518	22,954

ที่มา : การสำรวจ

5.5 การได้รับน้ำชลประทานและความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมบำรุงรักษา

5.5.1 การใช้น้ำและได้รับน้ำชลประทาน

1) ฤดูฝน

การใช้น้ำและได้รับน้ำชลประทานของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ ในฤดูฝนปีการเพาะปลูก 2541/42 พบว่า มีเกษตรกรร้อยละ 12.50 ไม่ได้ใช้น้ำชลประทาน ในขณะที่เกษตรกรที่เหลือเกือบทั้งหมดร้อยละ 87.50 ใช้น้ำชลประทาน เกษตรกรที่ใช้น้ำชลประทานส่วนใหญ่ร้อยละ 81.94 ได้รับน้ำชลประทานอย่างเพียงพอ มีเกษตรกรที่ได้รับน้ำชลประทานไม่เพียงพอและไม่เพียงพอคิดเป็นสัดส่วนเท่ากันคือร้อยละ 2.78 (ตาราง 5.38)

ในส่วนเกษตรกรที่ได้รับน้ำชลประทานไม่เพียงพอและไม่เพียงพอได้ระบุถึงสาเหตุว่า เกิดจากเหมืองไม่มีการคาดคองกริตถึงร้อยละ 80.00 ส่วนสาเหตุอื่นๆรองลงไปได้แก่ การแบ่งน้ำรอบเวรไม่เป็นธรรม เหมืองต้นเงิน เหมืองใส่ไถ่ต้นเงิน และที่คินอยู่ปลายเหมือง มีสัดส่วนที่เท่ากันคือร้อยละ 20.00 (ตาราง 5.39)

2) ฤดูแล้ง

ในส่วนของการใช้น้ำและได้รับน้ำชลประทานจากโครงการฯในฤดูแล้งนั้น มีเกษตรกรร้อยละ 20.83 ไม่ใช้น้ำชลประทาน ในขณะที่เกษตรกรร้อยละ 79.17 ใช้น้ำชลประทาน เกษตรกรส่วนนี้ร้อยละ 61.11 ได้รับน้ำชลประทานอย่างเพียงพอ ส่วนที่ได้รับน้ำชลประทานไม่เพียงพอและไม่เพียงพอมีร้อยละ 5.56 และ 12.50 ตามลำดับ (ตาราง 5.40)

สำหรับเกษตรกรที่ได้รับน้ำชลประทานไม่เพียงพอและไม่เพียงพอ นั้น ได้ระบุถึงสาเหตุว่า เกิดจากเหมืองไม่มีการคาดการณ์ถึงร้อยละ 53.85 รองลงไปได้แก่ หน้าฝายตื้นเขิน ร้อยละ 46.15 เหมืองตื้นเขินร้อยละ 23.08 เหมืองไส้ไก่ตื้นเขินร้อยละ 23.08 ที่ดินอยู่ปลายเหมือง ร้อยละ 38.46 และการแบ่งน้ำรอบเวรไม่เป็นธรรมร้อยละ 15.38 (ตาราง 5.41)

ตาราง 5.38 : การใช้น้ำและได้รับน้ำชลประทานในฤดูฝนของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

การใช้น้ำและ การได้รับน้ำชลประทาน	พื้นที่ (ร้อยละ ^{1/})		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
ไม่ใช้น้ำ	12.90	12.20	12.50
ใช้น้ำ	87.10	87.80	87.50
- ได้รับน้ำในปริมาณที่เพียงพอ	83.87	80.49	81.94
- ได้รับน้ำในปริมาณที่ไม่ค่อยเพียงพอ	3.23	2.44	2.78
- ได้รับน้ำแต่ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ	0.00	4.87	2.78

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.39 : สาเหตุของการได้รับน้ำชลประทานไม่ค้อยเพียงพอและไม่เพียงพอในฤดูฝนของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

สาเหตุ ¹⁾	พื้นที่ (ร้อยละ ²⁾)		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
การแบ่งน้ำรอบเวรไม่เป็นธรรม	0.00	25.00	20.00
เหมืองตื้นเงิน	0.00	25.00	20.00
เหมืองใส่ไถ่ตื้นเงิน	0.00	25.00	20.00
เหมืองไม่มีการคาคอนกรีต	100.00	75.00	80.00
ที่ดินอยู่ปลายเหมือง	0.00	25.00	20.00

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ¹⁾ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

²⁾ ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับน้ำชลประทานไม่ค้อยเพียงพอและไม่เพียงพอ

ตาราง 5.40 : การใช้น้ำและได้รับน้ำชลประทานในฤดูแล้งของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

การใช้น้ำและ การได้รับน้ำชลประทาน	พื้นที่ (ร้อยละ ¹⁾)		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
ไม่ใช้น้ำ	16.13	24.39	20.83
ใช้น้ำ	83.87	75.61	79.17
- ได้รับน้ำในปริมาณที่เพียงพอ	74.19	51.22	61.11
- ได้รับน้ำในปริมาณที่ไม่ค้อยเพียงพอ	3.23	7.32	5.56
- ได้รับน้ำแต่ปริมาณน้ำไม่เพียงพอ	6.45	17.07	12.50

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ¹⁾ ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.41 : สาเหตุของการได้รับน้ำชลประทานไม่ค้อยเพียงพอและไม่เพียงพอ ในฤดูแล้งของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

สาเหตุ ¹	พื้นที่ (ร้อยละ ²)		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
การแบ่งน้ำรอบเวรไม่เป็นธรรม	0.00	20.00	15.38
หน้าฝายต้นเงิน	33.33	50.00	46.15
เหมืองต้นเงิน	0.00	30.00	23.08
เหมืองไล่ไถ่ต้นเงิน	0.00	30.00	23.08
เหมืองไม่มีการคาดคองกรีต	66.67	40.00	53.85
ที่ดินอยู่ปลายเหมือง	0.00	40.00	38.46

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ¹ คอยได้มากกว่า 1 ข้อ

² ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับน้ำชลประทานไม่ค้อยเพียงพอและไม่เพียงพอ

5.5.2 การเป็นสมาชิกเหมืองฝายและการปฏิบัติหน้าที่

1) การเป็นสมาชิกเหมืองฝาย

เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯ เกือบทั้งหมดร้อยละ 93.06 เป็นสมาชิกเหมืองฝาย ส่วนอีกร้อยละ 6.94 ไม่ได้เป็นสมาชิกเหมืองฝาย ในส่วนของตำแหน่งหน้าที่ในองค์กรเหมืองฝายพบว่า เกษตรกรมีสถานภาพเป็นสมาชิกเหมืองฝายร้อยละ 76.40 เป็นประธานเหมืองหรือแก่เหมืองร้อยละ 8.33 ที่เหลือร้อยละ 8.33 เป็นผู้ช่วยแก่เหมือง (ตาราง 5.42)

2) หน้าที่และการปฏิบัติหน้าที่

สำหรับหน้าที่และกฎระเบียบของกลุ่มเหมืองฝายในพื้นที่โครงการฯ ที่คณะกรรมการบริหารกลุ่มผู้ใช้น้ำระดับบริหารอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นดังนี้

- กลุ่มหรือสมาชิกเหมืองฝายต้องให้ความร่วมมือในการออกแรงขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษาเหมืองฝาย หากไม่ให้ความร่วมมือจะเสียค่าปรับจำนวน 150 บาทต่อวัน

- กลุ่มหรือสมาชิกเหมืองฝายใดสักลอบใช้น้ำหรือขโมยน้ำเมื่อยังไม่ถึงรอบเวร จะถูกปรับครั้งละ 1,500 บาท
- กลุ่มหรือสมาชิกเหมืองฝายใดใช้น้ำมากเกินไปหรือจงใจปล่อยน้ำทิ้งจะถูกปรับครั้งละ 1,500 บาท
- สมาชิกเหมืองฝายทุกคนต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เหมืองเป็นเงินจำนวน 20 บาทต่อไร่ในฤดูแล้ง และ
- หากเกิดปัญหาหรือน้ำไม่เพียงพอสมาชิกเหมืองฝายต้องแจ้งให้แก่เหมืองทราบ

พบว่า จากสมาชิกเหมืองฝายทั้งหมด(ร้อยละ 93.06 ของเกษตรกรทั้งหมด) มีสมาชิกเหมืองฝายเพียงร้อยละ 10.45 เท่านั้นที่ไม่ทราบถึงหน้าที่และกฎระเบียบของกลุ่มเหมืองฝาย ในขณะที่สมาชิกเหมืองฝายร้อยละ 89.55 ทราบถึงหน้าที่และกฎระเบียบของกลุ่มเหมืองฝาย โดยหน้าที่และกฎระเบียบด้านการร่วมมือขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษามีสมาชิกเหมืองฝายทราบถึงร้อยละ 83.58 ส่วนการไม่ขโมยน้ำ การใช้น้ำตามความจำเป็น น้ำไม่เพียงพอหรือเกิดปัญหาแจ้งแก่เหมือง และการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เหมือง มีสมาชิกเหมืองฝายทราบร้อยละ 73.13 56.72 55.22 และ 71.64 ตามลำดับ

สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเหมืองฝาย(ร้อยละ 6.94 ของเกษตรกรทั้งหมด) พบว่า มีจำนวนร้อยละ 40.00 ไม่ทราบถึงหน้าที่และกฎระเบียบของกลุ่มเหมืองฝาย ส่วนอีกร้อยละ 60.00 ทราบถึงหน้าที่และกฎระเบียบของกลุ่มเหมืองฝาย โดยหน้าที่และกฎระเบียบด้านการร่วมมือขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษามีจำนวนผู้ทราบร้อยละ 60.00 ส่วนการไม่ขโมยน้ำ การใช้น้ำตามความจำเป็น น้ำไม่เพียงพอหรือเกิดปัญหาแจ้งแก่เหมือง และการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เหมือง มีจำนวนทราบร้อยละ 60.00 20.00 60.00 และ 60.00 ตามลำดับ (ตาราง 5.43)

ในด้านการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎระเบียบของสมาชิกเหมืองฝายพบว่า สมาชิกเหมืองฝายให้ความร่วมมือขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษาเหมืองฝายทุกครั้งร้อยละ 89.55 มีสมาชิกเหมืองฝายร้อยละ 7.46 ที่ขาดบ้างเท่าที่จำเป็น และร้อยละ 2.99 ไม่เคยร่วม ส่วนการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎระเบียบอื่นๆได้แก่ การจ่ายค่าตอบแทนแก่เหมือง สมาชิกเหมืองฝายส่วนใหญ่ร้อยละ 77.61 จ่ายทุกครั้ง มีสมาชิกเหมืองฝายที่ไม่จ่ายหากจำเป็น ไม่จ่ายบ่อย และไม่เคยจ่ายเลยคิดเป็นร้อยละ 8.96 7.46 และ 5.97 ตามลำดับ การขโมยน้ำ สมาชิกเหมืองฝายร้อยละ 95.53 ไม่เคยขโมยน้ำ มีเพียงร้อยละ 4.47 เท่านั้นที่ขโมยน้ำบ้างเป็นบางครั้ง และการใช้น้ำมากเกินไปพบว่ามีสมาชิกเหมืองฝายที่ไม่เคยใช้น้ำเกินจำเป็นมากถึงร้อยละ 89.55 ส่วนอีกร้อยละ 10.45 เคยใช้น้ำเกินจำเป็นบ้างเป็นบางครั้ง (ตาราง 5.44)

สำหรับความคิดเห็นของสมาชิกต่อความร่วมมือของสมาชิกเมืองฝ้ายในด้านต่างๆ ได้แก่ ความสามัคคีของสมาชิกเมืองฝ้ายพบว่า สมาชิกร้อยละ 83.33 และ 13.89 เห็นว่ามีความสามัคคีดีและพอใช้ตามลำดับ และมีเพียงร้อยละ 2.78 ที่ไม่ทราบ การเชื่อถือยอมรับแก่เมืองฝ้ายพบว่า สมาชิกร้อยละ 87.50 เห็นว่าสมาชิกเมืองฝ้ายมีความเชื่อถือยอมรับแก่เมืองดี ส่วนอีกร้อยละ 12.50 เห็นว่าสมาชิกเมืองฝ้ายมีความเชื่อถือยอมรับแก่เมืองพอใช้ การขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษาเมืองฝ้ายพบว่า มีสมาชิกร้อยละ 84.72 เห็นว่าสมาชิกเมืองฝ้ายให้ความร่วมมือดี ส่วนอีกร้อยละ 12.50 เห็นว่ามีความร่วมมือพอใช้ การขโมยน้ำมีสมาชิกร้อยละ 61.11 และ 36.11 เห็นว่าสมาชิกเมืองฝ้ายไม่มีการขโมยน้ำและมีการขโมยน้ำบ้างตามลำดับ และมีเพียงร้อยละ 2.78 ไม่ทราบ และการใช้น้ำมากเกินไปพบว่ามีสมาชิกร้อยละ 56.94 เห็นว่าสมาชิกเมืองฝ้ายไม่มีการใช้น้ำเกินจำเป็น และเห็นว่าสมาชิกเมืองฝ้ายมีการใช้น้ำเกินจำเป็นบ้างบางครั้งและมีมากร้อยละ 37.50 และ 1.39 ตามลำดับ ส่วนอีกร้อยละ 4.17 ไม่ทราบ (ตาราง 5.45)

ตาราง 5.42 : การเป็นสมาชิกและสถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่มเมืองฝ้ายของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

การเป็นสมาชิกและ สถานภาพ	พื้นที่ (ร้อยละ ^{1/})		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
ไม่เป็น	6.45	7.32	6.94
เป็น	93.55	92.68	93.06
- สมาชิกเมืองฝ้าย	70.97	80.48	76.40
- ประธานเมือง/แก่เมือง	12.90	4.88	8.33
- ผู้ช่วยแก่เมือง	9.68	7.32	8.33

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.43 : การทราบหน้าที่และกฎระเบียบของกลุ่มเมืองฝายของสมาชิกและผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเมืองฝาย
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่อ่อน ปีการเพาะปลูก 2541/42

หน้าที่และกฎระเบียบ	พื้นที่		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
1. สมาชิกกลุ่มเมืองฝาย (ร้อยละ¹⁾)			
ไม่ทราบ	10.34	10.52	10.45
ทราบ ²⁾	89.66	89.47	89.55
- รวมมือขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษา	82.76	84.21	83.58
- ไม่ขโมยน้ำ	72.41	73.68	73.13
- ใช้น้ำตามความจำเป็น	58.62	55.26	56.72
- น้ำไม่เพียงพอ/เกิดปัญหาแจ้งแก่เหมือง	58.62	52.63	55.22
- จ่ายค่าตอบแทนให้แก่เหมือง	75.86	76.32	71.64
2. ผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเมืองฝาย (ร้อยละ³⁾)			
ไม่ทราบ	50.00	33.33	40.00
ทราบ ²⁾	50.00	66.67	60.00
- รวมมือขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษา	50.00	66.67	60.00
- ไม่ขโมยน้ำ	50.00	66.67	60.00
- ใช้น้ำตามความจำเป็น	0.00	33.33	20.00
- น้ำไม่เพียงพอ/เกิดปัญหาแจ้งแก่เหมือง	50.00	66.67	60.00
- จ่ายค่าตอบแทนให้แก่เหมือง	50.00	66.67	60.00

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ¹⁾ ร้อยละของสมาชิกกลุ่มเมืองฝาย

²⁾ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

³⁾ ร้อยละของผู้ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มเมืองฝาย

ตาราง 5.44 : การปฏิบัติหน้าที่ตามกฎระเบียบของสมาชิกกลุ่มเหมืองฝาย โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

หน้าที่ และ การปฏิบัติตามหน้าที่	พื้นที่ (ร้อยละ')		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
1. การขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษาเหมืองฝาย			
- ทุกครั้ง	89.66	89.47	89.55
- ขาดเท่าที่จำเป็น	10.34	5.26	7.46
- ขาดบ่อย	0.00	0.00	0.00
- ไม่เคยร่วม	0.00	5.26	2.99
2. การจ่ายค่าตอบแทนแก่เหมือง			
- ทุกครั้ง	75.86	78.95	77.61
- ขาดเท่าที่จำเป็น	10.34	7.89	8.96
- ขาดบ่อย	6.45	7.89	7.46
- ไม่เคยร่วม	6.45	5.26	5.97
3. การขโมยน้ำ			
- ไม่เคย	96.55	94.74	95.53
- เคยบ้าง	3.45	5.26	4.47
- เคยมาก	0.00	0.00	0.00
4. การใช้น้ำมากเกินไป			
- ไม่เคย	89.66	89.47	89.55
- เคยบ้าง	10.34	10.53	10.45
- เคยมาก	0.00	0.00	0.00

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ' ร้อยละของสมาชิกกลุ่มเหมืองฝาย

ตาราง 5.45 : ความเห็นต่อความร่วมมือประเด็นต่างๆของสมาชิกกลุ่มเหมืองฝาย โครงการอ่างเก็บน้ำ
ห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

ประเด็นและ ความเห็น	พื้นที่ (ร้อยละ ¹⁾)		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
1. ความสามัคคีของสมาชิก			
- ดี	83.87	82.93	83.33
- พอใช้	12.90	14.63	13.89
- ไม่ดี	0.00	0.00	0.00
- ไม่ทราบ	3.23	2.44	2.78
2. การเชื่อถือยอมรับแก่เหมือง			
- ดี	83.87	90.24	87.50
- พอใช้	16.13	9.76	12.50
- ไม่ดี	0.00	0.00	0.00
- ไม่ทราบ	0.00	0.00	0.00
3. การขุดลอกซ่อมแซมและบำรุงรักษาเหมืองฝาย			
- ดี	87.10	82.93	84.72
- พอใช้	9.67	14.63	12.50
- ไม่ดี	0.00	0.00	0.00
- ไม่ทราบ	3.23	2.44	2.78
4. การขโมยน้ำ			
- ไม่มี	67.74	56.10	61.11
- มีบ้าง	32.26	39.02	36.11
- มีมาก	0.00	0.00	0.00
- ไม่ทราบ	0.00	4.88	2.78
5. การใช้น้ำมากเกินไป			
- ไม่มี	54.84	58.54	56.94
- มีบ้าง	38.71	36.58	37.50
- มีมาก	0.00	2.44	1.39
- ไม่ทราบ	6.45	2.44	4.17

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ¹ ร้อยละของสมาชิกกลุ่มเหมืองฝาย

5.5.3 ความพอใจต่อระบบส่งน้ำและการจัดสรรน้ำ

1) ระบบส่งน้ำ

ในส่วนความคิดเห็นของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯต่อระบบส่งน้ำพบว่า เกษตรกรร้อยละ 79.17 มีความพอใจต่อระบบส่งน้ำ ส่วนเกษตรกรที่ไม่ค่อยพอใจและไม่พอใจต่อระบบส่งน้ำมีเพียงร้อยละ 11.11 และ 9.72 ตามลำดับ สำหรับเกษตรกร(ร้อยละ 20.83) ที่ไม่ค่อยพอใจและไม่พอใจต่อระบบส่งน้ำได้เสนอแนะเกี่ยวกับการปรับปรุงระบบส่งน้ำว่า ควรปรับปรุงเหมืองถึงร้อยละ 53.33 ควรปรับปรุงฝายและกำจัดวัชพืชในลำน้ำจำนวนร้อยละ 20.00 และ 26.67 ตามลำดับ (ตาราง 5.46)

2) การจัดสรรน้ำ

ในส่วนของการจัดสรรน้ำ มีเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯพอใจต่อการจัดสรรน้ำมากถึงร้อยละ 79.17 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 20.83 ไม่ค่อยพอใจต่อระบบการจัดสรรน้ำ สำหรับเกษตรกรที่ไม่ค่อยพอใจต่อการจัดสรรน้ำได้เสนอแนะการปรับปรุงการจัดสรรน้ำของโครงการฯให้กำหนดรอบเวรให้เร็วขึ้นและให้ปล่อยน้ำชลประทานเพิ่มมากขึ้นคิดเป็นร้อยละ 46.67 และ 53.33 ตามลำดับ (ตาราง 5.46)

ตาราง 5.46 : ความพอใจและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบส่งน้ำและการจัดสรรน้ำของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

รายการ	พื้นที่		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
1. ระบบส่งน้ำ			
ความพอใจต่อระบบส่งน้ำ (ร้อยละ ¹⁾)			
- พอใจ	83.87	75.60	79.17
- ไม่ค่อยพอใจ	9.68	12.20	11.11
- ไม่พอใจ	6.45	12.20	9.72
ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบส่งน้ำ (ร้อยละ ²⁾)			
- ปรับปรุงเหมือง	40.00	60.00	53.33
- ปรับปรุงฝาย	40.00	10.00	20.00
- กำจัดวัชพืช	20.00	30.00	26.67

ตาราง 5.46 : ความพอใจและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบส่งน้ำและการจัดสรรน้ำของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42 (ต่อ)

รายการ	พื้นที่		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
2. การจัดสรรน้ำ			
ความพอใจต่อการจัดสรรน้ำ (ร้อยละ ^{1/})			
- พอใจ	87.10	73.17	79.17
- ไม่ค่อยพอใจ	12.90	26.83	20.83
- ไม่พอใจ	0.00	0.00	0.00
ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการจัดสรรน้ำ (ร้อยละ ^{3/})			
- กำหนดรอบเวรให้เร็วขึ้น	75.00	36.36	46.67
- ปลี่ยนน้ำชลประทานเพิ่มมากขึ้น	25.00	63.64	53.33

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ^{1/} ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

^{2/} ร้อยละของเกษตรกรที่ไม่ค่อยพอใจและไม่พอใจระบบส่งน้ำ

^{3/} ร้อยละของเกษตรกรที่ไม่ค่อยพอใจการจัดสรรน้ำ

5.6 ความคิดเห็นต่อการเก็บค่าน้ำชลประทาน

ด้วยการเก็บค่าน้ำชลประทานเป็นมาตรการหนึ่งที่สำคัญที่ช่วยให้เกิดการใช้น้ำอย่างประหยัดและเกิดความเป็นธรรมระหว่างในและนอกพื้นที่ชลประทาน ความคิดเห็นของเกษตรกรหากต้องมีการเก็บค่าน้ำชลประทานขึ้นในอนาคตจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ซึ่งการศึกษานี้ได้สอบถามถึงความคิดเห็นของเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์ในพื้นที่ชลประทาน โครงการฯต่อการเก็บค่าน้ำชลประทานในประเด็นต่างๆ ไว้ด้วยดังนี้

1) การเก็บค่าน้ำชลประทาน

ต่อคำถามหากต้องมีการเก็บค่าน้ำชลประทานในอนาคต เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯมีความคิดเห็นดังนี้ ส่วนน้อยร้อยละ 13.89 เห็นว่าไม่ควรเก็บค่าน้ำชลประทาน โดยมีเหตุผลที่สำคัญคือ รายได้น้อยยากจนและการให้บริการชลประทานเป็นหน้าที่ของรัฐบาลคิดเป็นร้อยละ 6.94 และ 4.17 ตามลำดับ ในขณะที่เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 86.11 เห็นว่าควรเก็บค่าน้ำชลประทาน

โดยมีเหตุผลสำคัญเพื่อเป็นเงินทุนซ่อมแซมเหมืองฝายร้อยละ 41.68 ส่วนเหตุผลรองลงไปได้แก่ เกษตรกรมีรายได้จากการใช้น้ำชลประทานร้อยละ 15.28 ความเป็นธรรมระหว่างเกษตรกรในและนอกพื้นที่ชลประทานร้อยละ 11.11 การใช้น้ำอย่างประหยัดร้อยละ 9.72 ความสะดวกในการใช้น้ำมากขึ้นร้อยละ 5.56 และเกษตรกรแต่ละรายมีการใช้น้ำชลประทานที่แตกต่างกันจึงควรเก็บค่าน้ำชลประทานร้อยละ 2.78 (ตาราง 5.47)

2) การเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อเข้ารัฐบาล

ต่อคำถามหากค่าน้ำชลประทานที่เรียกเก็บจากเกษตรกรนำเข้ารัฐบาลเพื่อเป็นงบประมาณในการพัฒนา เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯมีความเห็นดังนี้ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72.22) ยอมรับได้ ด้วยเหตุผลว่า เพื่อให้มีงบประมาณในการพัฒนามากขึ้นถึงร้อยละ 43.06 เพื่อเป็นการช่วยเหลือกันระหว่างรัฐบาลและเกษตรกรและเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆมากขึ้นร้อยละ 15.28 และ 13.89 ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรอีกร้อยละ 27.78 ไม่ยอมรับ เนื่องจากเห็นว่า รัฐบาลมีงบประมาณเพียงพอแล้วถึงร้อยละ 13.89 และเห็นว่ามิรายได้เล็กน้อยยากจนและการจัดหางบประมาณเป็นหน้าที่ของรัฐบาลจึงไม่ควรเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อเข้ารัฐบาลร้อยละ 8.33 และ 5.56 ตามลำดับ (ตาราง 5.47)

3) การเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อเข้ากลุ่มเหมืองฝาย

ต่อคำถามหากเก็บค่าน้ำชลประทานจากเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯเพื่อเข้ากลุ่มเหมืองฝายเป็นเงินทุนในการซ่อมแซมบำรุงรักษาเหมืองฝายพบว่า เกษตรกรเพียงร้อยละ 12.50 ไม่ยอมรับ เนื่องจากยากจนและมีรายได้น้อยเป็นเหตุผลสำคัญ เกษตรกรส่วนใหญ่(ร้อยละ 87.50) ยอมรับได้ โดยมีเหตุผลสำคัญคือ เพื่อให้กลุ่มเหมืองฝายมีเงินทุนเพียงพอในการซ่อมแซมและบำรุงรักษาถึงร้อยละ 50.00 มีเกษตรกรเห็นว่าเพื่อให้เหมืองฝายคงทนแข็งแรงร้อยละ 20.83 และเห็นว่าเพื่อให้เกิดความสะดวกในการใช้น้ำชลประทานและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของเหมืองฝายร้อยละ 9.73 และ 6.94 ตามลำดับ (ตาราง 5.47)

4) การจัดการเก็บค่าน้ำชลประทาน

ก. หลักเกณฑ์ในการเก็บค่าน้ำชลประทาน

ส่วนหลักเกณฑ์ที่ควรนำมาใช้ในเก็บค่าน้ำชลประทานพบว่า เกษตรกรในพื้นที่โครงการฯส่วนใหญ่ร้อยละ 62.50 เห็นว่าควรใช้พื้นที่เพาะปลูกในฤดูฝนและฤดูแล้งเป็นเกณฑ์สำคัญ ส่วนเกษตรกรที่เหลือร้อยละ 15.28 13.89 และ 8.33 เห็นว่าควรใช้ปริมาณน้ำชลประทานที่ได้รับ ที่ดินที่ได้รับน้ำชลประทาน และชนิดพืชเป็นหลักเกณฑ์ในการเก็บค่าน้ำชลประทานตามลำดับ (ตาราง 5.48)

ข. ผู้ควรเก็บค่าน้ำชลประทาน

ในส่วนของผู้ควรทำหน้าที่ในเก็บค่าน้ำชลประทาน เกษตรกรร้อยละ 81.94 เห็นว่าแม่ฮ่องสอนเป็นผู้ที่ควรทำหน้าที่เก็บค่าน้ำชลประทานมากที่สุด รองลงไปได้แก่ ตัวแทนสมาชิกเหมืองฝายร้อยละ 6.94 เจ้าหน้าที่ชลประทานร้อยละ 5.56 ประธานกลุ่มเหมืองฝายร้อยละ 2.78 และเจ้าหน้าที่อบต.ร้อยละ 2.78 (ตาราง 5.48)

ค. ระยะเวลาในการเรียกเก็บค่าน้ำชลประทาน

สำหรับระยะเวลาในการเรียกเก็บค่าน้ำชลประทาน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 56.94 เห็นว่า ควรเรียกเก็บค่าน้ำชลประทานก่อนการรับน้ำชลประทาน ในขณะที่เกษตรกรอีกร้อยละ 40.28 เห็นว่าควรเรียกเก็บค่าน้ำชลประทานหลังจากขายผลผลิต และอีกร้อยละ 2.78 เห็นว่าควรเรียกเก็บค่าน้ำชลประทานก่อนการวางแผนการเพาะปลูกแต่ละฤดู (ตาราง 5.48)

ง. ผู้ดูแลจัดทำบัญชีค่าน้ำชลประทาน

ในการจัดทำบัญชีค่าน้ำชลประทาน มีเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯเห็นว่า ผู้ที่ควรดูแลจัดทำบัญชีควรเป็นแม่ฮ่องสอนมากถึงร้อยละ 73.61 รองลงไปได้แก่ ตัวแทนสมาชิกเหมืองฝายร้อยละ 16.67 เจ้าหน้าที่ชลประทานร้อยละ 5.56 และประธานเหมืองร้อยละ 4.16 (ตาราง 5.48)

จ. การใช้เงินค่าน้ำชลประทาน

สำหรับความคิดเห็นของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯต่อวิธีพิจารณาการใช้น้ำชลประทานพบว่า เกษตรกรร้อยละ 54.17 เห็นว่าควรเป็นไปตามความเห็นและข้อตกลงของสมาชิกเหมืองฝาย ส่วนวิธีพิจารณาการใช้น้ำโดยให้เป็นไปตามข้อเสนอของแก้มือง ตามความเห็นของแก้มืองที่สมาชิกเห็นชอบ ตามความเห็นของสมาชิกเหมืองฝายและเจ้าหน้าที่ชลประทาน ตกลงร่วมกัน และตามความเห็นของเจ้าหน้าที่ชลประทานมีเกษตรกรให้ความเห็นคิดเป็นร้อยละ 16.67 22.22 4.17 และ 2.78 ตามลำดับ (ตาราง 5.48)

ตาราง 5.47 : ความเห็นและเหตุผลต่อการเก็บค่าน้ำชลประทานในประเด็นต่างๆของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่อ่อน ปีการเพาะปลูก 2541/42

ความเห็นและเหตุผล	พื้นที่ (ร้อยละ ^{1/})		
	ดินคลอง	ปลายคลอง	รวม
1. การเก็บค่าน้ำชลประทาน			
ควรเก็บ เพราะ	87.10	85.37	86.11
- เป็นเงินทุนซ่อมแซมเหมืองฝาย	41.94	41.46	41.67
- มีรายได้จากการใช้น้ำชลประทาน	16.13	14.63	15.28
- มีการใช้น้ำปริมาณที่ต่างกัน	3.23	2.44	2.78
- เกิดการใช้น้ำอย่างประหยัด	16.13	4.88	9.72
- เกิดความเป็นธรรม	9.68	12.20	11.11
- เกิดความสะดวกในการใช้น้ำมากขึ้น	0.00	9.76	5.56
ไม่ควรเก็บ เพราะ	12.90	14.63	13.89
- เป็นหน้าที่ของรัฐบาล	3.23	4.88	4.17
- สร้างภาระให้แก่เกษตรกร	0.00	2.43	1.39
- รายได้น้อย/ยากจน	6.44	7.32	6.94
- จ่ายค่าตอบแทนแก่เหมือง	3.23	0.00	1.39
2. การเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อเข้ารัฐบาล			
ยอมรับ เพราะ	64.52	78.05	72.22
- เพื่อให้มีงบในการพัฒนามากขึ้น	48.39	39.02	43.06
- ช่วยเหลือกันระหว่างรัฐและเกษตรกร	12.90	17.07	15.28
- เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆมากขึ้น	3.23	21.95	13.89
ไม่ยอมรับ เพราะ	35.48	21.95	27.78
- การจัดหางบประมาณเป็นหน้าที่ของรัฐบาล	3.23	7.32	5.56
- รัฐบาลมีงบเพียงพอ	19.35	9.75	13.89
- รายได้น้อย/ยากจน	12.90	4.88	8.33
3. การเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อเข้ากลุ่มเหมืองฝาย			
ยอมรับ เพราะ	83.87	90.24	87.50
- เหมืองฝายมีความคงทนแข็งแรง	25.81	17.06	20.83
- เงินทุนเพียงพอในการซ่อมแซม	45.16	53.66	50.00
- เหมืองฝายเป็นของผู้ใช้น้ำ	3.23	9.76	6.94
- เกิดความสะดวกในการใช้น้ำ	9.67	9.76	9.73
ไม่ยอมรับ เพราะ	16.13	9.76	12.50
- รายได้น้อย/ยากจน	16.13	9.76	12.50

ที่มา: การสำรวจ

หมายเหตุ: ^{1/} ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

ตาราง 5.48 : ความเห็นต่อการจัดการเก็บค่าน้ำชลประทานของเกษตรกร โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยเมื่อน
ปีการเพาะปลูก 2541/42

ความเห็น	พื้นที่ (ร้อยละ ¹⁾)		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
1. หลักเกณฑ์ในการเก็บค่าน้ำชลประทาน			
- พื้นที่เพาะปลูก	64.52	60.98	62.50
- ชนิดพืชที่เพาะปลูก	6.45	9.76	8.33
- ที่ดินที่ได้รับน้ำชลประทาน	12.90	17.07	13.89
- ปริมาณน้ำชลประทานที่ได้รับ	16.13	12.19	15.28
2. ผู้ควรเก็บค่าน้ำชลประทาน			
- แก่เหมือง	83.87	80.49	81.94
- เจ้าของน้ำที่ชลประทาน	3.23	7.32	5.56
- ตัวแทนสมาชิกเหมืองฝาย	6.45	7.32	6.94
- ประธานเหมือง	3.23	2.44	2.78
- เจ้าของที่อบต.	3.23	2.44	2.78
3. ระยะเวลาในการเก็บค่าน้ำชลประทาน			
- ก่อนรับน้ำชลประทาน	51.61	60.98	56.94
- หลังขายผลผลิต	41.94	39.02	40.28
- ก่อนวางแผนการเพาะปลูก	6.45	0.00	2.78
4. ผู้ดูแลจัดทำบัญชีค่าน้ำชลประทาน			
- แก่เหมือง	80.65	68.29	73.61
- เจ้าของน้ำที่ชลประทาน	9.68	2.44	5.56
- ตัวแทนสมาชิกเหมืองฝาย	6.45	24.39	16.67
- ประธานเหมือง	3.23	4.88	4.16
5. การใช้จ่ายเงินค่าน้ำชลประทาน			
- ตามความเห็นแก่เหมือง	19.35	14.63	16.67
- ตามความเห็นและข้อตกลงสมาชิก	48.39	58.54	54.17
- ตามข้อเสนอแก่เหมืองที่สมาชิกเห็นชอบ	25.81	19.51	22.22
- ตามความเห็นของเจ้าหน้าที่ชลประทาน	3.23	2.44	2.78
- ตามความเห็นของสมาชิกและ เจ้าหน้าที่ชลประทาน	3.23	4.88	4.17

ที่มา: การสำรวจ

หมายเหตุ: ¹ ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

5.7 สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในด้านการชลประทาน

สำหรับความคิดเห็นโดยทั่วไปของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯต่อการชลประทานทั้งระบบส่งน้ำและการจัดสรรน้ำสรุปได้ดังนี้

1) ระบบส่งน้ำ

ปัญหาของระบบส่งน้ำ มีเกษตรกรร้อยละ 22.22 เห็นว่าระบบส่งน้ำของโครงการฯ ไม่มีปัญหา ในขณะที่เกษตรกรร้อยละ 77.78 เห็นว่าระบบส่งน้ำมีปัญหา ทั้งนี้โดยมีสาเหตุสำคัญจากเหมืองไม่มีการคาดคองกรัดถึงร้อยละ 68.06 เหมืองที่คาดแล้วมีสภาพไม่คงทนชำรุดง่ายร้อยละ 6.94 ตัวฝายไม่คงทนแข็งแรงร้อยละ 1.39 และหน้าฝายและเหมืองต้นเงินมีร้อยละ 1.39

จากปัญหาระบบส่งน้ำข้างต้น มีเกษตรกรได้เสนอแนวทางการปรับปรุงและซ่อมแซมระบบส่งน้ำดังนี้ ควรซ่อมแซมและคาดคองเหมืองให้คงทนแข็งแรงขึ้นร้อยละ 96.42 ควรสร้างตัวฝายให้คงทนแข็งแรงร้อยละ 1.79 และควรขุดลอกตะกอนหน้าฝายและเหมืองร้อยละ 1.79 (ตาราง 5.49)

2) การจัดสรรน้ำ

ในส่วนของการจัดสรรน้ำของโครงการฯพบว่า เกษตรกรร้อยละ 84.72 เห็นว่าไม่มีปัญหา และร้อยละ 15.28 เห็นว่ามีปัญหา โดยมีปัญหาสำคัญจากการได้รับน้ำในปริมาณน้ำไม่เพียงพอร้อยละ 9.72 ส่วนปัญหาอื่นๆได้แก่ ที่ดินอยู่ปลายเหมือง ต้นคลองมีการใช้น้ำมากเกินไป และการแบ่งน้ำอย่างไม่เป็นธรรม มีเกษตรกรที่มีปัญหาร้อยละ 2.78 1.39 และ 1.39 ตามลำดับ

ในด้านข้อเสนอแนวทางการปรับปรุงการจัดสรรน้ำของโครงการฯ เกษตรกรร้อยละ 63.64 เสนอว่าควรมีการปล่อยน้ำให้มากกว่าเดิม ส่วนข้อเสนอควรจำกัดพื้นที่เพาะปลูกพืชฤดูแล้งและควรเข้มงวดในการปฏิบัติตามรอบเวรมีเกษตรกรเสนอคิดเป็นร้อยละ 18.18 และ 18.18 ตามลำดับ (ตาราง 5.49)

ตาราง 5.49 : สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบส่งน้ำและการจัดสรรน้ำของเกษตรกร
โครงการอ่างเก็บน้ำห้วยแม่ออน ปีการเพาะปลูก 2541/42

สภาพปัญหาและ ข้อเสนอแนะ	พื้นที่ (ร้อยละ ¹⁾)		
	ต้นคลอง	ปลายคลอง	รวม
1. ระบบส่งน้ำ			
สภาพปัญหาาระบบส่งน้ำ			
ไม่มี	29.03	17.07	22.22
มี	70.97	82.93	77.78
- เหมือนไม่มีการคาดคองกรีต	61.29	73.17	68.06
- ตัวฝายไม่คงทนแข็งแรง	3.23	0.00	1.39
- หน้าฝายและเหมืองตื้นเขิน	0.00	2.44	1.39
- เหมืองที่คาดแล้วไม่คงทน/ชำรุดง่าย	6.45	7.32	6.94
ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบส่งน้ำ ²			
- ซ่อมแซมและคาดคองเหมือง	95.45	97.06	96.42
- สร้างฝายให้คงทนแข็งแรงขึ้น	4.55	0.00	1.79
- ขุดลอกตะกอนหน้าฝายและเหมือง	0.00	2.94	1.79
2. การจัดสรรน้ำ			
สภาพปัญหาการจัดสรรน้ำ			
ไม่มี	90.32	80.49	84.72
มี	9.68	19.51	15.28
- การแบ่งน้ำไม่เป็นธรรม	3.23	0.00	1.39
- ที่ดินอยู่ไกล/ปลายเหมือง	3.23	2.44	2.78
- ใ้รับน้ำไม่เพียงพอ	3.23	14.63	9.72
- ต้นคลองมีการใช้น้ำมากเกินไป	0.00	2.44	1.39
ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการจัดสรรน้ำ ³			
- จำกัดพื้นที่เพาะปลูกพืชฤดูแล้ง	33.33	12.50	18.18
- ปล่อน้ำเพิ่มมากขึ้น	33.33	75.00	63.64
- เข้มงวดในการปฏิบัติตามรอบเวร	33.33	12.50	18.18

ที่มา : การสำรวจ

หมายเหตุ : ¹ ร้อยละของเกษตรกรทั้งหมด

² ร้อยละของเกษตรกรที่มีปัญหาาระบบส่งน้ำ

³ ร้อยละของเกษตรกรที่มีปัญหาการจัดสรรน้ำ

5.8 เปรียบเทียบระหว่างต้นคลองและปลายคลอง

จากสภาพเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรในพื้นที่โครงการฯข้างต้น เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเกษตรกรต้นและปลายคลองพบว่า ไม่แตกต่างกันนักในข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ขนาดครัวเรือน ขนาดแรงงาน อาชีพ การศึกษา และการตัดสินใจทำการเกษตร กล่าวคือ เกษตรกรมีสมาชิกครัวเรือนไม่มากนัก ส่วนใหญ่อยู่ในวัยทำงานและเป็นแรงงานนอกการเกษตร มีอาชีพการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และมีการศึกษาสูงสุดในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 6

ด้านการถือครอง การใช้ที่ดิน การเช่าที่ดิน หนี้สิน และทรัพย์สินครัวเรือนของเกษตรกรก็ไม่แตกต่างกันนักคือ มีการถือครองโดยเป็นเจ้าของที่ดินเกือบทั้งหมดและมีขนาดการถือครองไม่มากนัก โดยมีการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเป็นที่นาในพื้นที่ชลประทานมากที่สุด มีการคิดค่าเช่าที่ดินและอัตราค่าเช่าที่ดินไม่ต่างกัน นอกจากนี้เกษตรกรเกือบทั้งหมดไม่มีหนี้สินและมีทรัพย์สินไม่มากนักโดยเฉพาะอย่างยิ่งอุปกรณ์เครื่องมือการเกษตร

ในการผลิตเกษตร มีการปลูกพืชอายุสั้นเป็นสำคัญ ซึ่งมีระบบพืชที่ไม่แตกต่างกันกล่าวคือ มีทั้งระบบการปลูกพืชครั้งเดียวและหลายครั้งในรอบปี พืชที่สำคัญได้แก่ ข้าวเหนียวและข้าวเจ้าในฤดูฝน ส่วนในฤดูแล้งได้แก่ แตงกวา ยาสูบ กระเทียม ข้าวโพดฝักอ่อน หอมแดง ถั่วฝักยาว ถั่วลิสง ถั่วเหลือง และข้าวโพดหวาน ซึ่งให้ผลผลิตที่ไม่ต่างกัน ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้สุทธิการเกษตรที่ไม่แตกต่างกันด้วย ส่วนรายได้นอกการเกษตร รายจ่ายครัวเรือน และรายได้สุทธิครัวเรือนก็ไม่แตกต่างกันเช่นกัน

การได้รับน้ำชลประทานและความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมบำรุงรักษาชลประทานของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มก็ไม่แตกต่างกันกล่าวคือ เกษตรกรผู้ใช้น้ำส่วนใหญ่ได้รับน้ำชลประทานในปริมาณที่เพียงพอทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้ง ส่วนผู้ที่ได้รับน้ำชลประทานไม่เพียงพอและไม่ค่อยพอทั้งในฤดูฝนและฤดูแล้งเห็นว่า เกิดจากเหมืองไม่มีการดาดคอนกรีตเป็นสาเหตุหลัก ในการเป็นสมาชิกและปฏิบัติหน้าที่พบว่า ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกเหมืองฝาย ทราบถึงหน้าที่กฎระเบียบ และมีการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎระเบียบในด้านต่างๆของกลุ่มเหมืองฝายเป็นอย่างดี นอกจากนี้เกษตรกรมีความพอใจต่อทั้งระบบส่งน้ำและการจัดสรรน้ำชลประทานที่ไม่แตกต่างกันด้วย

ในด้านความคิดเห็นต่อการเก็บค่าน้ำชลประทานทั้งในการเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อเข้า
รัฐบาล เพื่อเข้ากลุ่มเหมืองฝาย และการจัดการเก็บค่าน้ำชลประทานของเกษตรกรทั้งสองกลุ่มก็ไม่
แตกต่างกันนัก กล่าวคือ ส่วนใหญ่เห็นว่าควรเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อให้มีเงินทุนมาซ่อมแซม
เหมืองฝายเป็นเหตุผลสำคัญ หากเก็บค่าน้ำชลประทานเพื่อเข้ารัฐบาลและเหมืองฝาย เกษตรกร
สามารถยอมรับได้เช่นกัน ในด้านการจัดการเก็บค่าน้ำชลประทานเห็นว่า ควรใช้พื้นที่เพาะปลูกเป็น
หลักสำคัญในการเก็บค่าน้ำชลประทาน โดยแก่เหมืองเป็นผู้เก็บค่าน้ำชลประทาน ควรเรียกเก็บก่อน
การรับน้ำชลประทาน และควรให้แก่เหมืองเป็นผู้ดูแลจัดทำบัญชี นอกจากนี้วิธีการใช้เงินค่าน้ำชล
ประทานนั้นควรเป็นไปตามความเห็นและข้อตกลงของสมาชิกเหมืองฝายด้วย

สภาพปัญหาและข้อเสนอแนะในด้านการชลประทานพบว่า เกษตรกรทั้งสองกลุ่มแสดง
ความคิดเห็นที่ไม่แตกต่างกันนัก กล่าวคือ ในด้านระบบส่งน้ำชลประทานส่วนใหญ่เห็นว่า ระบบ
ส่งน้ำยังคงมีปัญหาในด้านเหมืองไม่มีการคาดคอนกรีตและได้เสนอแนะให้มีการซ่อมแซมและคาด
ล้าเหมืองเป็นสำคัญ ส่วนในด้านการจัดสรรน้ำชลประทานเกือบทั้งหมดเห็นว่าไม่มีปัญหา แต่ผู้ที่มี
ปัญหาเห็นว่า มีปัญหาด้านการได้รับน้ำชลประทานไม่เพียงพอและได้เสนอแนะให้มีการปล่อยน้ำ
เพิ่มมากขึ้น